

Barne-, ungdoms-
og familiedirektoratet

KUNNSKAPSGRUNNLAG BARNEFATTIGDOM

**BARNE-, UNGDOMS-
OG FAMILIEDIREKTORATET**

07 / 2016

Postadresse

Postboks 2233
3103 Tønsberg

Besøksadresse

Stensberggaten 27
0170 Oslo

Sentralbord: 466 15 000

ISBN: 978-82-8286-272-1

Design: TIBE

Foto: Tine Poppe

INNHOLDSFORTEGNELSE

KUNNSKAPSGRUNNLAG BARNEFATTIGDOM

Forord	4
Sammendrag	5
1. Innledning og bakgrunn	6
2. Formål og mål	7
3. Fremgangsmåte	8
3.1 Avgrensning	8
4. Fattigdom, kapabilitet, sosial eksklusjon og marginalisering	9
5. Omfang og utvikling over tid	15
6. Årsak og risiko-forklaringer	16
7. Konsekvenser	18
7.1 Helse	18
7.2 Boforhold og lokalmiljø	18
7.3 Sosial inkludering og deltakelse	20
8. Opplevelser og erfaringer	22
9. Referanser	73

DIREKTØR BUFDIR

MARI TROMMALD

For de aller fleste barn og unge er Norge et godt land å vokse opp i. De fleste barn og unge har foreldre som er involverte og engasjerte i å gi barna sine en god oppvekst og de nyter godt av den velstandsøkning som har vært i Norge. Et godt utbygget velferdssystem og god økonomi har ført til at Norge er et land med små forskjeller. Samtidig ser vi at forskjellene øker, noe som blant annet gir utslag i økt grad av barnefattigdom.

Dårlig økonomi påvirker barns livskvaliteter på mange områder, for eksempel deres forhold til venner, trygghet og trivsel i nabolaget samt muligheter til deltakelse i fritidsaktiviteter. Samtidig er også foreldrenes kulturelle og sosiale kapital en viktig del av grunnlaget for barn og unges levekår.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) har fått i oppdrag å koordinere arbeidet med regjeringens strategi mot barnefattigdom. Dette notatet er et ledd i direktoratets arbeid med barnefattigdom. Hensikten

med arbeidet har vært å undersøke hva forskningen sier om omfang, årsaker og konsekvenser av å vokse opp i fattigdom, men også å få identifisert forskning som kan si noe om hvilke tiltak som ser ut til å fungere spesielt godt i arbeidet med å forebygge og lindre konsekvensene av barnefattigdom. Intensjonen med notatet har vært å gi en innføring i sentrale begreper på området og å undersøke hvilke temaer som har vært i fokus for forskning om barnefattigdom i de siste fem årene.

Notatet er utarbeidet for ansatte i forvaltningen, forskere og andre som ønsker å få oversikt over eksisterende kunnskap på området.

En takk til forsker Lars B. Kristofersen, (NOVA) og forsker Anne Skevik Grødem (ISF) som har lest igjennom dokumentet og bidratt med konstruktive kommentarer.

Oslo, april 2016

SAMMENDRAG

De fleste barn og unge som vokser opp i Norge har det bra. Et godt utbygget velferdssystem og god økonomi har ført til at Norge er et land med små forskjeller. Samtidig ser vi at forskjellene øker, noe som blant annet gir utslag i økt grad av barnefattigdom.

Fattigdom blant barn er et viktig tema av flere grunner. Barn er uskyldige i den forstand at de ikke kan lastes sin sosiale stilling, og de kan ikke forsørge seg selv. De har små muligheter for å endre på situasjonen de er i. Fattigdom kan føre til sosial marginalisering her og nå, men også på lengre sikt.

Denne rapporten er en del av kunnskapsgrunnlaget for Bufdirs videre arbeid med barnefattigdom. Hensikten med arbeidet har vært å undersøke hva forskningen sier om omfang, årsaker og konsekvenser av å vokse opp i fattigdom, men også å få identifisert forskning som kan si noe om hvilke tiltak som ser ut til å fungere spesielt godt i arbeidet med å forebygge og lindre konsekvensene av barnefattigdom. Ulike perspektiver på fattigdom og relaterte begreper slik som kapabilitet, sosial eksklusjon og marginalisering drøftes.

Det er blitt gjennomført søk etter studier av barnefattigdom i de nordiske landene i ulike databaser og på nettsteder. Søkene etter primærstudier og ulike typer av kunnskapsoversikter er avgrenset til perioden 2010-2015. Disse publikasjonene er oppsummert i vedlegget til notatet. For øvrig bygger notatet på ulike policydokumenter og forskning om barnefattigdom som vi har sett på som relevant for drøftingen av ulike forståelser av fattigdom.

Fattigdom kan defineres og måles på mange måter. På overordnet nivå kan en skille mellom definisjoner som tar utgangspunkt i en absolutt definisjon og en relativ definisjon. Det finnes også ulike måter å måle fattigdom på, for eksempel med utgangspunkt i inntektsfordelingen i samfunnet. Andre tilnærminger er å utvikle standardbudsjetter eller bruke subjektive mål. Hvordan en definerer og måler fattigdom er sentrale temaer i en stor del av forskningen som vi har identifisert i dette arbeidet. Valg av fattigdomsmål og husholdsvekt vil ha betydning når det gjelder omfang, men har liten betydning for fordelingen av fattigdom i befolkningen og for hva som karakteriserer de barna som har størst risiko for å havne i gruppen av fattige.

Forskningen viser videre at dårlig økonomi påvirker barns livskvaliteter på mange områder, for eksempel når det gjelder helse, deres forhold til venner, trygghet og trivsel i nabolaget samt mulighet til deltakelse, for eksempel i fritidsaktiviteter. Barn som vokser opp i lavinntektsfamilier utvikler strategier for å håndtere de utfordringer som de opplever. Blant annet bruker de av sine egne penger til å kjøpe mat o.l. og de lar være å be om ting de vet koster penger. Foreldrene på sin side velger ofte å prioritere barnas behov.

Vi har ikke identifisert forskning om effekter av tiltak. Det er også relativt tynt med kvalitativ forskning om hvordan det å vokse opp i lavinntektsfamilier påvirker barn og unges hverdag i Norge.

1

INNLEDNING OG BAKGRUNN

Et overordnet mål i regjeringens arbeid mot barnefattigdom er å sikre like muligheter for alle barn. Regjeringen vil at flere barn og unge skal ha muligheter for å delta på sosiale arenaer, uavhengig av inntekten til foreldrene, og initierte i 2014 arbeidet med å utvikle en samlet strategi mot barnefattigdom (Prop. 1 S, 2014). Strategien som tar utgangspunkt i at barnefattigdom er et sammensatt problem har syv innsatsområder (Barnelikestillings- og inkluderingsdepartementet, 2015):

1. Forebygge ved å styrke utsatte barnefamilier
2. Gjennomføre utdanningsløp
- barnehage og skole
3. Deltakelse og inkludering
- fritid, kultur og idrett
4. Et godt helsetilbud for alle barn og unge
5. Tilgang til arbeidslivet for ungdom og foreldre
6. Forskning og statistikk
7. Ansvars- og kompetansedeling
- stat, kommune og frivillig sektor

Barnefattigdom i Norge handler i stor grad om at barn opplever å være ekskludert fra sosiale sammenhenger pga. familiens økonomiske situasjon. Det grunnleggende i en politikk for barn er å gjøre det mulig for alle barn å realisere sine potensialer slik FNs konvensjon om barnets rettigheter understreker. Artikkel 27 slår fast at alle barn har rett til en levestandard som er tilstrekkelig for barnets fysiske, psykiske, åndelige, moralske og sosiale utvikling (FN, 1990). Økonomiske levekår er således en viktig del av barns velferd.

Det er stor tverrpolitisk enighet om at fattigdom først og fremst skal bekjempes ved å få flest mulig i arbeid. Samtidig gjenspeiler nyere offentlige dokumenter en forståelse av at det må satses bredt for å forebygge fattigdom og sosial ulikhet. En slik vektlegging ses i

forhold til barnehager og skole, helse og innvandring og den generelle inntektsutvikling (Sandbæk, 2010).

Riksrevisjonen la i 2014 frem en rapport om barnefattigdom (Riksrevisjonen, 2014). I denne konkluderes det med at andelen barn som vokser opp i lavinntektsfamilier har økt, at kommunene gjør for lite for å redusere barnefattigdom og at innsatsen fra berørte direktorater ikke er godt nok koordinert. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet ble i den forbindelse blant annet bedt om å utrede hvordan kommunene i større grad kan evaluere sine tiltak og fikk i oppdrag å utvikle et sett med indikatorer som kommunen kan benytte seg av for å se på utviklingen over tid (Riksrevisjonen, 2014).

Fattigdom blant barn er et viktig tema av flere grunner. Barn er uskyldige i den forstand at de ikke kan lastes sin sosiale stilling, og de kan ikke forsørge seg selv. De har små muligheter for å endre på situasjonen de er i. Fattigdom kan føre til sosial marginalisering her og nå, men også på lengre sikt (Fløtten, 2013; Frønes & Strømme, 2010; Grødem, 2012; Ottosen & Skov, 2013; Rasmussen, Dyb, Heldal, & Strøm, 2010). Å redusere fattigdom vil også være fordelaktig ut fra et økonomisk perspektiv. Dels blir borgerne mer produktive, dels vil det være færre utgifter forbundet med for eksempel sykdom som kan relateres til fattigdom (Skov & Ottosen, 2012). Velferdspolitikken i Norge har som mål å utjevne sosiale forskjeller og å fremme sosial integrasjon. I den forbindelse er kunnskap om barnefattigdommens omfang, årsaker og konsekvenser vesentlig.

Som en del av regjeringens arbeid mot barnefattigdom er det satt i gang et tverrsektorielt arbeid (0-24 samarbeidet) som har som mål å sørge for at flere barn og unge gjennomfører utdanningsløpet og får det nødvendige grunnlaget for en god og varig tilknytning til arbeidslivet.¹ Andre relaterte satsinger er regjeringens nasjonale strategi for boligsosialt arbeid, der boligens og nærmiljøets betydning for barn og unges oppvekst fremheves (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014).

1. 0-24 programmet er et samarbeid mellom fem departementer og de underliggende direktoratene (Utdanningsdirektoratet, Arbeids- og velferdsdirektoratet, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, Helsedirektoratet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet).

2

FORMÅL OG MÅL

Dette notatet er en del av kunnskapsgrunnlaget for Bufdirs videre arbeid med barnefattigdom. Hensikten med arbeidet har vært å undersøke hva forskningen sier om omfang, årsaker og konsekvenser av å vokse opp i fattigdom, men også å få identifisert forskning som kan si noe om hvilke tiltak som ser ut til å fungere spesielt godt i arbeidet med å forebygge og lindre konsekvensene av barnefattigdom. I notatet drøftes ulike perspektiver på fattigdom og relaterte begreper slik som kapabilitet (jfr. Amartya Sens «capability approach»). Begrepet diskuteres blant annet i NOU 2009:10, Fordelingsutvalget), sosial eksklusjon og marginalisering. Notatet omhandler forskning som tar opp omfang, årsaker, konsekvenser og erfaringer med å vokse opp i familier med lav inntekt.

I dette notatet brukes begrepene «barnefattigdom» og «barn som vokser opp i lavinntektsfamilier» om hverandre. Å bruke «barn som vokser opp i lavinntektsfamilier» vil nok være mindre stigmatiserende for de barna det gjelder. Denne betegnelsen vil kanskje også være mer riktig, da barn sjeldent betraktes som økonomiske aktører (Fernqvist, 2013). Det som kan måles er de økonomiske ressursene til foreldrene, og det kan i noen tilfeller gi et feilaktig bilde. For eksempel finnes det foreldre med dårlig råd som velger å prioritere barnas behov (Fernqvist, 2013; Magnusson, 2011). På den andre siden kan det finnes familier som har god råd som prioriterer på en måte som medfører at barna opplever materiell deprivasjon eller blir fattige på opplevelser. Det er derfor viktig å ikke sette likhetstegn mellom barnefattigdom og oppvekst i lavinntektsfamilier.

3

FREMGANGSMÅTE

Foreliggende dokument bygger på policydokumenter og forskning som setter søkelys på barnefattigdom og som omhandler forhold i de nordiske landene.

Kapittel 5-8 i notatet bygger primært på forskning om barnefattigdom i Norge, men trekker også inn forskning som omhandler fattigdom i andre nordiske land (publisert på norsk, dansk, svensk eller engelsk). Rapportene, notatene, artiklene osv. det vises til bygger således på empiriske data innhentet av forskere. I kapitlene refereres det også til ulike former for kunnskapsoppsummeringer² der forskning om barnefattigdom er blitt sammenstilt.

I vedlegget er det avgrenset til studier/analyser/kunnskapsoppsummeringer publisert i 2010 og senere. Denne avgrensningen er primært gjort av pragmatiske grunner.

I februar-juni 2015 ble det gjennomført søk etter studier i følgende databaser: Bufdirs nettbibliotek, Sage, Wiley og ISI Web of Science. Søkestrategi er planlagt og søk er utført av bibliotekarer ved direktoratets bibliotek.

I tillegg til ovennevnte databaser har vi søkt i publikasjoner fra 2010-2015 på følgende nettsteder: Fafo.no (2015.3.5), Nova.no (2015.3.9), ISF.no (2015.7.7) og SFI.dk (2015.4.10). Supplerende søk ble gjennomført av bibliotekar ved NOVA i november.

Selv om målet har vært å søke bredt og systematisk etter litteratur er det en risiko for at noen studier ikke er blitt fanget opp.

Tabell 1 inneholder beskrivelser av primærstudier³, mens tabell 2 gir en oversikt over kunnskapssammenstillinger; *narrative oppsummeringer* og såkalte *scoping*

*studies/scoping reviews*⁴. Med narrativ kunnskapsoppsummering mener vi alle typer av kunnskaps-sammenstillinger som ikke inneholder en meta-analyse og det ikke er gjort en systematisk og etterprøvbart (og eksplisitt) vurdering av kvaliteten på de inkluderte studiene.⁵ En *scoping study* er en studie som ofte omhandler overordnede temaer heller enn spesifikke problemstillinger. Det er vanlig å inkludere mange ulike typer av studiedesign, og de inkluderte studiene blir oftest ikke kvalitetsvurdert (jfr. systematiske oversikter). For en diskusjon av denne metoden se for eksempel Arksey and O'Malley (2005).

Forskningen som er inkludert i tabell 1 omhandler fattigdom i nordiske land (publisert på norsk, dansk, svensk eller engelsk publisert i 2010 og senere). Rapportene, notatene, artiklene osv. det vises til bygger således på empiriske data innhentet av forskere. Forskning som omhandler barnefattigdom i land utenom Norden er ekskludert. Tabell 2 inneholder de kunnskapsoppsummeringene som vi har identifisert. Dette er rapporter som i noen tilfeller også har tatt for seg forskning fra andre land enn Norden. Vi har valgt å ta dem med likevel da de også omhandler forskning om nordiske forhold.

3.1 AVGRENSNING

I kapittel 5-8 er det *ikke* tatt med policydokumenter (for eksempel meldinger til Stortinget, Riksdagen, Folketinget o.l.) eller rapporter som har fokus på barnefattigdom og policy i de nordiske landene. Kronikker, debattinnlegg o.l. er heller ikke tatt med. Forskning om fattigdom generelt som ikke omfatter årsaker, konsekvenser og erfaringer/opplevelser til barn er heller ikke tatt med.

2. Med kunnskapsoppsummeringer mener vi systematiske oversikter og meta-analyser (dvs. en oppsummering som har en oppgitt søkestrategi, inneholder klare inklusjonskriterier og har kvalitetsvurdert de inkluderte studiene/oversiktene), *narrative kunnskapsoppsummeringer* og såkalte *scoping studies* (dvs. kunnskapsoppsummeringer som ikke inneholder meta-analyser. En slik oppsummering trenger heller ikke å inneholde en kvalitetsvurdering av de inkluderte studiene).

3. Referansene i tabell 1 kan være rapporter, bøker og enkeltkapitler i bøker.

4. Studiene i tabellene er ikke kvalitetsvurdert

5. For en definisjon av hva en systematisk oversikt er, se *Slik oppsummerer vi forskning. Håndbok for Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten*. 3.2 reviderte utg. Oslo. Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten; 2013.

4

FATTIGDOM, KAPABILITET, SOSIAL EKSKLUSJON OG MARGINALISERING

En stor del av forskningslitteraturen om fattigdom omhandler ulike måter å forstå og måle fattigdom på (Se feks. Borgeraas & Dahl, 2010; Fløtten & Pedersen, 2008; Halvorsen, 2011a; E. J. Hansen, 2013; F. K. Hansen & Hussain, 2013; Harsløf & Seim, 2008; Ottosen & Skov, 2013; Rauhut, 2013a; Sandbæk, 2010, 2013b; Swärd & Engelmark, 2012).

I litteraturen benyttes ulike begreper for å beskrive ressursvake individer og husholdninger. Fattigdom er et normativt begrep, og ulike forståelser av fattigdom bør kanskje ikke betraktes som mer eller mindre «riktige», men heller som mer eller mindre *relevante*. Dette innebærer at det kan finnes flere svar på spørsmålet om når fattigdom inntreffer og hvor grensen for fattigdom skal gå. Noen velger å heller bruke lavinntekt for å beskrive situasjonen til dem som befinner seg nederst i inntektsfordelingen. Også begrepet økonomisk ulikhet blir brukt. Både fattigdom og økonomisk ulikhet antyder at det er forskjell på folk, men assosiasjonene som knyttes til fattigdomsbegrepet gir det en annen status enn økonomisk ulikhet. Fattigdom betyr mer enn at noen har mer enn andre, det betyr også at noen har «for lite» og dermed ikke får dekket sine grunnleggende behov og ikke får mulighet for å delta etc. Det gir oss også flere assosiasjoner i retning av dårlige levekår og uverdighet enn ulikhetsbegrepet (Fløtten, Hansen, Grødem, Grønningsæter, & Nielsen, 2011). Noen velger å bruke «utsatte barn og unge» for å unngå stigmatisering (Nuland, Reegård, & Sandlie, 2010).

At selve fattigdomsbegrepet er uklart er en utfordring i mange av de eksisterende studiene. Begrepet har forskjellig betydning i ulike deler av verden, og forstås ulikt også innenfor ett og samme samfunn (Fløtten et al., 2011; Nadim & Nielsen, 2009). I diskusjoner av fattigdom skilles det ofte mellom *absolutt fattigdom* og *relativ fattigdom* (Barstad, 2014; Fløtten et al., 2011; Frønes & Strømme, 2010; Martens, 2012; Rauhut, 2013a).⁶

ABSOLUTT OG RELATIV FATTIGDOM

Fattigdomsdefinisjoner som tar utgangspunkt i et fysiologisk eksistensminimum blir karakterisert som absolutt definisjon, og innebærer å ikke ha nok ressurser til å dekke grunnleggende behov, dvs. fravær av helt nødvendige forbruksvarer som mat, klær og husly (Fløtten et al., 2011; Frønes & Strømme, 2010; Nordens Velfärdscenter, 2013).⁷ Ett eksempel på en absolutt fattigdomsgrense er den FN og Verdensbanken opererer med (1,25 eller 2,5 dollar om dagen) og viser den minste inntekten det går an å overleve på i utviklingsland (Fløtten, 2013). Også i USA er det vanlig å benytte seg av en absolutt fattigdomsgrense.⁸

Forståelsen av fattigdom som et fenomen som kunne defineres med utgangspunkt i et snevert behov, og dermed ved en helt entydig fattigdomsgrense var vanlig i store deler av nittenhundretallet, også den norske samfunnsforskeren Eilert Sundt tok utgangspunkt i en slik forståelse (Fløtten et al., 2011).

Det kan imidlertid være flere utfordringer med å bruke en absolutt definisjon, blant annet pga. at det kan være vanskelig å enes om hva en skal regne som grunnleggende behov og hva som skal regnes som nødvendighetsvarer (Nadim & Nielsen, 2009; Nordens Velfärdscenter, 2013). I velstående land, der det nesten ikke er noen som er fattig i absolutt forstand og det i tillegg er svært få synlige fattige kan det være en utfordring å definere hvem de fattige er. Det reiser også spørsmål om i hvilken grad det gir mening å snakke om fattigdom i en kontekst der mennesker verken sulter eller fryser. Samtidig kan personer med svak økonomi føle skam uavhengig av om de bor i et fattig eller rikt land. I et land som Norge, med relativt generøse velferdsordninger og lav arbeidsledighet, kan det å ha dårlig økonomi eller være arbeidsledig føre til stigmatisering og individene blir sett på som «ikke normale» (Gubrium & Lødemel, 2013).

6. Rauhut, D. (2013a) nevner en tredje definisjon; den duala. Denne understreker at fattigdom omfatter både absolutte og relative elementer, samt grunnleggende utdanning og helse.

7. Jfr. A. Maslows behovshierarki med fem grunnleggende behov; først de fysiologiske behovene, deretter behovet for sikkerhet, etter det sosiale behov, påskjønnelse og til slutt selvrealisering.

8. Dette er beregnede kostnader for et svært beskjedent liv

Den britiske sosiologen Peter Townsend argumenterte for at fattigdom ikke utelukkende kunne knyttes til det å ha knapphet på ressurser som var nødvendige for å overleve fysisk. Man måtte også ha tilstrekkelige ressurser til å kunne overleve sosialt. Fattigdom måtte forstås som et relativt fenomen, ikke et historisk uavhengig eller absolutt fenomen, og måtte ses i sammenheng med det generelle velstandsnivået i det samfunnet man studerte:

“ *Individuals, families and groups in the population can said to be in poverty when they lack the resources to obtain the types of diet, participate in the activities and have the living conditions and amenities which are customary, or are at least widely encouraged or approved, in the societies to which they belong. Their resources are so seriously below those commanded by the average individual or family that they are, in effect, excluded from ordinary living patterns, customs and activities.*

Townsend, 1979, p. 31

Denne definisjon av fattigdom er den som er aller mest brukt i moderne fattigdomsforskning (Fløtten et al., 2011). Med en slik forståelse er de fattige personer og/eller familier som er ekskludert fra de laveste akseptable nivå for sosialt liv i samfunnet.

En utfordring med å bruke relativ fattigdom er at alle kan bli rikere samtidig som flere blir fattige relativt sett. Når levestandarden er høy vil personer med nokså gode levekår kunne havne i fattigdomsgruppen (Nordens Velfærdscenter, 2013).

Økonomisk fattigdom i Norge betyr stort sett relativ fattigdom, dvs. at fattigdom forankres i det økonomiske nivået der man lever og ikke i materiell standard i seg selv (Claussen, 2014; Frønes & Strømme, 2010; Martens, 2012). En slik forståelse av fattigdom innebærer at hvis det er vanlig blant folk flest å kunne reise bort i ferien,

kan det å ikke kunne reise bort forstås som fattigdom. Videre, dersom vi mener at det er viktig for barn å delta i fritidsaktiviteter er det viktig at det er mulig for alle barn. Hvis vi mener førskole/barnehage og tidlig støtte til sosial og kulturell utvikling er viktig, er det av betydning at dette er tilgjengelig for alle (Frønes & Strømme, 2010). Det handler om å gi barna de samme mulighetene som andre barn har.

Stjernø skriver i «Den moderne fattigdommen» at:

“ *Penger er den allmenne verdimåler i et kapitalistisk samfunn. De er et uttrykk for suksess i arbeidsmarkedet og kan konverteres til suksess i boligmarkedet. Pengene bestemmer hvordan en kan presentere seg i hverdagslivet gjennom klær og utseende. De skaper rammene om hvor en kan ferdes – på restauranter, konserter og feriesteder –, og har innflytelse på kontaktformene i det sosiale livet...*

Stjernø, 1985

Gode og dårlige levekår for barn dreier seg således om langt mer enn familiens eller husholdets inntekt. Barns levekår er også avhengig av muligheter og risikofaktorer i omgivelsene, og av prisen og kvaliteten på de godene barna trenger. I tillegg betyr ikke det at det er økonomisk mulig for familien, automatisk at foreldrene prioriterer slike aktiviteter. Samtidig må personer med vedvarende lav inntekt i Norge oftere enn andre avstå fra goder og aktiviteter og de opplever større bekymringer for uforutsette utgifter (Frønes & Strømme, 2010). At lav inntekt ofte vil være en stressfaktor betyr ikke at dette er noe som dominerer livene i lavinntektsfamiliene (Fløtten et al., 2011).

Det første offentlige dokumentet i Norge der begrepet fattigdom ble brukt var stortingsmeldingen «Tiltaksplan mot fattigdom» fra 2002 (Claussen, 2014). I meldingen legges til grunn lavinntekt målt ved 50 prosent av medianinntekten, som varer i tre år som en hovedindikator på fattigdom (St.meld. nr. 6

(2002-2003), 2002). Definisjonen har et tidsperspektiv og fokuserer på forholdet mellom inntekter og utgifter:

” Med fattigdom forstås at personer har så lav inntekt, eventuelt i kombinasjon med høye nødvendige utgifter til sykdom, funksjonshemming, mv., at de over lengre tid ikke får dekket grunnleggende velferdsbehov

(St.meld. nr. 6 (2002-2003), 2002).

USA var lenge det eneste vestlige landet som hadde en offisiell fattigdomsdefinisjon. I 2013 ble det utarbeidet en fattigdomsdefinisjon for Danmark som har tre kriterier: inntekt under 50 prosent av medianinntekten i tre påfølgende år, nettoformuen per voksen i familien må være under 100 000 kroner, og ingen over 17 år i familien må være skole-elever/studenter (Ekspertutvalg om fattigdom, 2013). I Sverige benyttes ulike mål på fattigdom, for eksempel så opererer Rädna barnen med en absolutt definisjon, der barnefattigdom defineres som barn i familier med lav inntekt⁹ og/eller sosialhjelp (Rädna Barnen, 2014; Salonen, 2012), mens EU sin definisjon blir brukt i andre sammenhenger (Johansson, Korsell, & Wolf, 2013).

De nordiske landene opererer således med ulike definisjoner og mål på fattigdom. En felles definisjon hadde vært nyttig med tanke på sammenligning av statistikk og utvikling over tid. Det vil også bidra til større muligheter for å vurdere hvilke tiltak som virker når det gjelder å forebygge fattigdom.

INNTEKTSMÅL

Det relative fattigdomsmålet som oftest benyttes i vestlige fattigdomsstudier, er *lavinntektsmålet*. Fattigdomsgrensen defineres da med utgangspunkt i inntektsfordelingen i samfunnet (Fløtten et al., 2011). Ofte settes fattigdomsgrensen ved en gitt andel av

medianinntekten. Nøyaktig hvor fattigdomsgrensen skal settes er et normativt spørsmål. To mål har dominert de siste tiårenes diskusjon om hvordan lav inntekt kan operasjonaliseres. I Norge og resten av Europa er vanlig å bruke OECDs eller EUs mål for fattigdom. OECD definerer fattigdomsgrensen ved 50 prosent av medianinntekten, mens EU benytter 60 prosent av medianinntekten på det de kaller ”risk of poverty” (Fløtten et al., 2011; Nadim & Nielsen, 2009). Valg av fattigdomsmål og husholdsvekt vil ha betydning for fattigdommens omfang, men ser ut til å ha liten betydning for fordelingen av fattigdom i befolkningen og for hvilke kjennetegn som karakteriserer de barna som har størst risiko for å havne i gruppen av fattige (Fløtten et al., 2011).

Lavinntekt som mål på fattigdom har noen begrensninger. Datagrunnlaget som fattigdomsberegningene baserer seg på (dvs. registerdata basert på inntektsinformasjon fra selvangivelsene) har for eksempel ikke informasjon om uformell økonomi (byttehandel og/eller svart økonomi), og man kan heller ikke se om personer/husholdninger har lånt penger eller solgt eiendeler for å opprettholde en gitt levestandard. Andre problemstillinger som kan reises er knyttet til skattedata og selvstendige næringsdrivende. Disse kan føre svært lav skattbar inntekt, men likevel ha gode levekår. Statistikken forteller heller ikke hvilke andre goder eller resurser en person eller en husholdning har tilgang til (tilgangen til offentlige velferdstjenester slik som helsetjenester, barnehagetjenester ol.). Bhuller og Aaberge (2010) viser i sine analyser at fattigdomsratene faller når verdien av mottatte kommunale tjenester inkluderes i beregningene. Også formue i form av egen bolig har betydning (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2015; Fløtten et al., 2011). I Norge der åtte av ti eier sin egen bolig har boutgifter og boligformue stor betydning for husholdningens økonomiske velferd. For eksempel så viser en studie

9. Begrepet som brukes er inkomststandard og er et mål på hvorvidt et husholds inntekter (etter skatt og eventuell økonomisk støtte) dekker nødvendige kostnader. Se rapporten for en nærmere beskrivelse av dette.

10. EUs kriterier er en formel for beregning av relativ fattigdom, ikke en fattigdomsgrense. Det betegnes som et mål for «risk of poverty», dvs. et fattigdomsrisikomål. Det er vanlig å ta utgangspunkt i inntekt etter skatt og å justere inntektsnivået etter hvordan husholdningene er sammensatt med husholdsvekter, så kalte ekvivalensskalaer. EU-skalaen antar at stordriftsfordeler er noe større enn OECD skalaen.

fra 2010 der en forsøker å ta hensyn til boligøkonomi at fattighedsraten blant enslige eldre reduseres når husholdets boligkonsum legges til inntekten (Pedersen & Hellevik, 2010).

I tillegg til inntektsnivå er forhold som hvor lenge du er inntektsfattig og når i livsløpet du er det av betydning (Frønes & Strømme, 2010). Betydningen av midlertidig lav inntekt (i ett eller to år) er sannsynligvis mindre enn om det er en kronisk tilstand som strekker seg over en årrekke (Claussen, 2014; Fløtten et al., 2011; Nordvik, 2010). Studenter og de som opplever skilsmisse kan være fattige i en avgrenset periode uten at det får store konsekvenser for dem, men hvis familiens levestandard brått synker kan dette ha stor betydning for barns livskvalitet. Dersom barn må flytte noen km kan det bety at de må finne nye venner og nytt sosialt nettverk, mens foreldrene beholder jobb og venner. Relativ økonomisk fattigdom i en periode kan derfor ha større betydning for barn enn for de voksne i familien (Frønes & Strømme, 2010).

ALTERNATIVE FATTIGDOMSMÅL

Svakheter ved inntektsmål generelt og de relative inntektsgrensene spesielt har ført til diskusjoner om alternative eller supplerende fattighedsmaal. Det er blant annet gjort forsøk på å utvikle *standardbudsjetter*.¹¹ Her konstrueres det først en liste over hvilke eiendeler og aktiviteter en ikke-fattig familie bør ha. Det budsjettet som må til for å sikre dette, benyttes som lavinntektsgrense. Slike levekårsindekser kritiseres imidlertid ofte for å være normative i den forstand at de gjenspeiler det eksperter anser viktig. I tillegg er det vanskelig å vite hvor en skal trekke grensen mellom en tilfredsstillende pakke med levekårskomponenter (ikke-fattigdom) og en ikke tilfredsstillende pakke (fattigdom). Hvilke behov det er rimelig at barn skal ha tilfredsstilt er til syvende og sist et normativt spørsmål og ikke objektive fakta en kan komme frem til gjennom forskning. (Fløtten & Pedersen, 2008).

Direkte mål av faktiske levekår benyttes stadig oftere som et supplement til det mer indirekte målet inntekt (Halvorsen, 2011a; F. K. Hansen & Hussain, 2013; Sandbæk, 2010). En vanlig tilnærming her er den *konsensuelle* eller *opinionsbaserte*. Her blir et representativt utvalg av befolkningen bedt om å nevne eiendeler og aktiviteter som de mener er nødvendige for å oppnå en akseptabel levestandard i det aktuelle samfunnet (Fløtten & Pedersen, 2008). De eiendelene og aktivitetene som deretter får oppslutning fra en viss prosent av respondentene, vanligvis mellom 50 eller 90 prosent, inkluderes i en indeks. Mennesker som mangler et gitt antall av disse godene, ofte tre, defineres som levekårsfattige. utfordringer med denne tilnærmingen er at grensene for hvor mange som må gi sin oppslutning for at et gode skal vurderes som nødvendig og hvor mange goder en familie eller en person må mangle for å være fattige kan betegnes som vilkårlige. Et tilleggsvilkår for å bli definerte som fattig i denne tilnærmingen er ofte at respondentene oppgir at de mangler eiendelene eller godene fordi de har dårlig råd.

I tillegg benyttes også *subjektive* mål på fattigdom for å utforske menneskers egen vurdering av hvorvidt de opplever seg som fattige eller ikke. Dette kartlegges for eksempel gjennom direkte spørsmål om hvordan respondentene selv opplever sin økonomiske situasjon, om de får «endene til å møtes» eller «pengene til å strekke til» og hvordan de kan dekke uforutsette utgifter (Fløtten & Pedersen, 2008; Sandbæk, 2010). Subjektive mål kan brukes i tillegg til andre mål, men er ikke egnet for å definere fattigdom alene.

KAPABILITET

Kapabilitetstilnærmingen innebærer at fattigdom defineres som fravær av visse grunnleggende kapabiliteter. Vekten legges på individets evne til å omsette sine ressurser i overensstemmelse med sine ønsker. Det viktigste er således ikke mengden ressurser folk har tilgang til, hvordan de lever eller deres

11. Jfr SIFOs referansebudsjett som viser alminnelige forbruksutgifter for ulike typer hushold. Referansebudsjettet viser hva det koster å leve på et rimelig forbruksnivå for det aktuelle husholdet. Med et rimelig forbruksnivå menes et forbruk som kan godtas av folk flest. Det oppfyller kravene til vanlige helse- og ernæringsstandarder og gjør det mulig for husholdets personer å delta i de mest vanlige fritidsaktivitetene på en fullverdig måte. Se SIFO.no

subjektive opplevelser, men hva de er i stand til å være og å gjøre (Sen, 1980, 1985, 1999, og Nussbaum, 2006 sitert av Sletten, 2011a). Individuelle evner og materielle og kulturelle ressurser forstås både som goder her og nå og som en form for potensial som kan realiseres. Samtidig kan det, i noen sammenhenger, finnes barrierer -kulturelle og/eller økonomiske som medfører at ressursene ikke kan realiseres.¹²

Det er mange likheter mellom kapabilitetsbegrepet og forståelsen av levekår og velferd i de nordiske undersøkelsene, der levekår ofte er blitt forstått som mer enn levestandard og materielle ressurser (Claussen, 2014; Frønes & Strømme, 2010). Den finlandssvenske sosiologen Erik Allardt definerer velferd som «... ett tillstånd, där människorna har möjligheter att få sina centrala behov tillfredsställda» (Allardt, 1975). I definisjonen er det ikke presisert hva behovene er, men han deler inn velferdsdimensionerna i tre kategorier 1) Att ha; materielle kår 2) Att älska; sosiale relasjoner til venner, familie naboer og andre i lokalsamfunnet 3) Att vara; anseende, sosial og politisk deltakelse (Allardt, 1975). I en slik forståelse er levekår ikke bare materielle ressurser, men en totalitet av ressurser og utviklingsmuligheter.

SOSIAL EKSKLUSJON OG MARGINALISERING

Begrepene «sosial eksklusjon» og «marginalisering» trekkes ofte inn i diskusjoner om fattigdom, men favner bredere enn fattigdomsbegrepet (Harsløf & Seim, 2008). Ofte refererer sosial eksklusjon til posisjoner utenfor samfunnets grunnleggende kjerneområder og aktiviteter. På det individuelle nivået refererer det til reduserte muligheter til å delta i normativt forventede sosiale aktiviteter, men også til manglende evne til å bygge meningsfulle sosiale relasjoner og å realisere personlige mål (Hammer & Hyggen, 2013; Silver, 2007). Marginalisering refererer til risiko for framtidig eksklusjon, og betraktes som en prosess som innebærer at forhold ved barns livsbetingelser (dårlige levekår) i nåtiden kan skape risiko for framtidig marginalisering (Frønes & Strømme, 2010; Hammer & Hyggen, 2013; Rasmussen et al., 2010) eller til varierende grad av ekskludering (Barstad, 2014; Townsend, 1979). Marginaliseringsprosesser blant unge voksne foregår i alle utviklede samfunn, blant annet i utdanningssystemer, i relasjon til arbeidsmarkedet, i sosiale relasjoner og på boligmarkedet (Hammer & Hyggen, 2013). De samfunnsøkonomiske konsekvensene av marginalisering kan være store, og det kan være svært store gevinster for samfunnet, den enkelte ungdom og hans eller hennes familie av å redusere antallet marginaliserte ungdommer og få dem over i mer vellykkete livsløp (Rasmussen et al., 2010).

12. Det er denne forståelse av levekår som mulighet for å realisere ønsker, behov og evner som er utgangspunkt for FNs rangeringer over levekår i ulike land (HDI).

5

OMFANG OG UTVIKLING
OVER TID

Det har vært en klar økning i andelen barn i lavinntektsgruppen siden tusenårsskiftet, særlig sterk var økningen fra 2001 frem til 2005. Andelen med lavinntekt var relativt stabil frem til 2012 da den begynte å øke. Ifølge Epland og Kirkeberg (2015) økte andelen barn som vokser opp i familier med vedvarende lav inntekt fra 8,0 prosent i 2012 til 8,6 prosent i 2013 (84 300 barn, 6 100 færre enn i 2012)¹³. Barn med innvandrerbakgrunn utgjør over halvparten av alle barn i økonomisk utsatte familier (Epland & Kirkeberg, 2015).

I en norsk panelstudie om barns levekår der et lavinntektsutvalg¹⁴ sammenlignes med et kontrollutvalg fra alle inntektsgrupper (Sandbæk & Pedersen, 2010) konkluderes det med at lav inntekt er forbigående for de fleste, men at lavinntektsutvalget som helhet har langt lavere inntekter enn kontrollutvalget. Familier med ikke-vestlig bakgrunn og stabilt enslige forsørgere er særlig utsatte grupper. Studien viser også at helseforholdene blant de voksne forverret seg noe mer i lavinntektsutvalget enn i kontrollutvalget i den undersøkte perioden. I tillegg rapporterer barn og unge i lavinntektsutvalget om flere helseplager og psykosomatiske symptomer, og de norske ungdommene i dette utvalget har om lag dobbelt så stort skolefravær på grunn av sykdom som kontrollutvalget (Ibid.).

Barn med innvandrerbakgrunn i Norge fra Somalia, Irak og Afghanistan skiller seg ut ved å være sterkt overrepresentert i lavinntektsgruppen. I en særstilling står barn med bakgrunn fra Somalia hvor tre av fire barn tilhørte en familie med vedvarende lavinntekt i 2013. Andelen økonomisk utsatte barn er økende i disse innvandrergruppene hvor familiene ofte har en svak yrkestilknytning, lav inntektsmobilitet og hvor det er mange familiemedlemmer å forsørge (Epland & Kirkeberg, 2015).

Det er store geografiske forskjeller i forekomsten av lavinntekt blant barnefamilier. Mer enn hvert femte

barn i lavinntektsgruppen er bosatt i Oslo. Ifølge Epland og Kirkeberg (2015) kan den store andelen økonomisk utsatte barn i Oslo i stor grad forklares med det betydelige innslaget av innvandrerbarn i lavinntektsgruppen.

De økonomiske ressursene til husholdningene påvirkes ikke bare av husholdningsinntektene, men også av størrelsen på de oppsparte midlene som de har til rådighet. Det er relativt få barnefamilier med vedvarende lav inntekt som har en betydelig formue. Seks av 10 barn i husholdninger med vedvarende lav inntekt tilhørte en husholdning som hadde mindre en 50 000,- i finansformue i 2013, mens vel 7 av 10 hadde under 100 000,- i oppsparte midler (Epland & Kirkeberg, 2015).

I en undersøkelse fra Danmark (Ottosen et al., 2014) konkluderes det med at barn og unge med innvandrerbakgrunn er mer utsatte enn barn og unge fra majoritetsbefolkningen, og at dette primært skyldes at de vokser opp med færre materielle ressurser og har dårligere boforhold. Barn og unge med etnisk minoritetsbakgrunn er fire ganger så ofte som danske på samme alder inntektsfattige og lever i familier med lav velstand. De bor også oftere i leiebodde og er trangbodd. I rapporten konkluderes det også med at forekomsten av utsatthet blant barn og unge med få sosioøkonomiske ressurser (dvs. foreldrene ikke har utdanning eller er i arbeid) er større på nesten alle velferdsområder enn blant barn til sosioøkonomisk privilegerte familier.

Også i Sverige har andelen relativt fattige økt under 00-tallet, og barnefamilier er sterkt overrepresentert blant de fattige husholdningene (Rauhut, 2013b). I tillegg er barnefattigdommen i de store byene ujevnt fordelt, både geografisk, mellom nabolag og etter foreldrenes fødselsland, og de barna som tilhører «synlige minoriteter» har større risiko for å leve i fattigdom (Gustafsson, 2013).

13. Vedvarende lavinntekt er beregnet gjennom å slå sammen husholdningsinntektene gjennom en periode på tre år, og deretter definere dem som hadde en gjennomsnittliginntekt lavere enn 60 prosent av .

14. Definert som 60 prosent av medianen

6

ÅRSÅK OG RISIKO-FORKLARINGER

Et vanlig forekommende tema i forskning om fattigdom er forklaringer til hvorfor noen blir fattige mens andre ikke blir det. Argumentene har vanligvis blitt delt inn i individuelle og strukturelle forklaringer, dvs. årsaken ligger hos de fattige selv, eller i samfunnsstrukturen (Fløtten & Grødem, 2014). Noen mener at det er *individuelle skjebner* som gjør at noen blir fattige (for eksempel at enkelte er født med en funksjonsnedsettelse eller blir syke og at dette medfører at de ikke får de godt betalte jobbene eller faller ut av arbeidsmarkedet). En alternativ forklaring er *individuell skyldforklaring*, dvs. at egenskaper ved de fattige selv (avvikende moral eller atferd for eksempel) forklarer fattigdommen. Individuell skyld-argumentene tar også utgangspunkt i human kapital, og de sier at fattigdom skyldes forhold som for eksempel lav intelligens, manglende utdanning, liten jobberfaring eller dårlige språkkunnskaper. *Strukturell skyld-forklaringene* er en tredje type fattigdomsforklaring. I denne forklaringsmodellen er fattigdom ikke en konsekvens av personlige egenskaper, men av mangelfull eller ineffektiv politikk eller av

undertrykkende og diskriminerende strukturer som systematisk stenger enkelte grupper ute fra arbeidsmarkedet eller utdanningssystemet. Til sist har vi *strukturell skjebne-forklaringene*, der fattigdom ses som et resultat av strukturelle forhold som det er vanskelig å gjøre noe med (for eksempel globaliseringen av økonomien eller den teknologiske utviklingen).

Rauhut (2013b) løfter, i sin analyse av fattigdom i Sverige, frem tre årsaker: familiestruktur (en stor andel av sosialhjelpsmottakerne er personer som er nylig skilt/separert og barnefattigdommen er spesielt utbredt blant barn til enslige foreldre), tilknytning til arbeidsmarkedet (arbeidsledighet samt bakenforliggende faktorer som for eksempel utdanning, helse, diskriminering og sosial kapital)¹⁵ og velferdsordningene. Hvilken av disse som er den viktigste årsaken til fattigdom til dels er et ideologisk spørsmål.

15. Sosial kapital utgjøres i denne sammenhengen av kulturelt betinget sosial kompetanse og sosialt nettverk.

7 KONSEKVENSER

De økonomiske, kulturelle og sosiale ressursene til foreldrene danner grunnlaget for barn og unges levekår her og nå, men den sosiale bakgrunnen har også betydning for barnas fremtidige inntekt og sosiale posisjon. Det er en tendens til at fattige barn vokser opp å blir fattige voksne (Grødem, 2012; Nielsen, 2011; Lorentzen & Nielsen, 2008). Analysene til Sletten (2011b) indikerer at det å vokse opp i en familie med svak økonomi begrenser ungdoms forventninger til framtiden. For eksempel så oppgir ungdom i fattige familier sjeldnere enn ungdom flest i Oslo at de forventer å unngå arbeidsledighet, å eie egen bolig og bli lykkelig. Det å ha foreldre med høy utdanning spiller en rolle for sannsynligheten for å havne i høyeste inntektsklasse, men foreldre med lav utdanning medfører i seg selv ikke stor sannsynlighet for at barna ender opp i relativ fattigdom (Frønes & Strømme, 2010).

Forhold ved barns livskvalitet her og nå som kan påvirkes av dårlig økonomi, er for eksempel barnas forhold til venner, trygghet og trivsel i nabolaget, muligheter til deltakelse i fritidsaktiviteter og deres forhold til sine foreldre. På lengre sikt kan økonomien i oppvekstårene for eksempel påvirke barns reelle adgang til utdanning og arbeid, deres helse gjennom livet eller muligheter til etablering på boligmarkedet (Fløtten & Grødem, 2014; Johannessen, Astrup & Medby, 2013).

7.1 HELSE

Livskvalitet er relatert til helse, og for barn og unge vil svekket helse innebære redusert livskvalitet gjennom oppveksten. De fysiske og psykiske ressurser som utvikler seg i denne livsfasen, legger på mange måter grunnlaget for helsetilstanden gjennom hele livsløpet (Dahl, Bergsli, & Van der Wel, 2014; Dearing, Zachrisson, & Mykletun, 2011; Elstad, 2010a). Livsstilsvaner etableres ofte i ungdomsårene og kan ha betydning for helse både i ungdomstiden og senere i livet. Det er også en tendens til at fordeler og ulemper hoper seg opp gjennom livsløpet. Barn og ungdom fra familier med lavere sosioøkonomisk status blir oftere skadet og blir oftere lagt inn på sykehus. De har også oftere psykiske

problemer, dårlig tannhelse osv. Også kroniske plager som astma, allergi og eksem er sosialt skjevfordelt (Dahl et al., 2014). En norsk undersøkelse fra 2013 viser at unge flest er fornøyd med sin egen helse, men at færre av ungdommene som vokser opp i familier med dårlig råd opplever egen helse som god. Undersøkelsen viser også at det er en sammenheng mellom familiens økonomiske situasjon og ungdoms psykiske helse (NOVA, 2013). Ovennevnte funn er i tråd med konklusjonene fra en studie av ungdom i Oslo (Ung i Oslo, 2015). Samlet sett viser Ung i Oslo-undersøkelsene fra 1996 frem til i dag at det har vært en økning i andelen med depressive symptomer. Dette gjelder både jenter og gutter, men økningen har vært størst blant jenter. Undersøkelsen fra 2015 viser at det er flere ungdommer med lav sosial bakgrunn som plages sammenliknet med de med høy sosial bakgrunn (ibid.). Helse og lavinntekt er også et sentralt tema i den tidligere nevnte panelstudien om barns levekår (Sandbæk & Pedersen, 2010). En av konklusjonene fra studien er at det blir rapportert flere plager og psykosomatiske symptomer blant barn/unge i lavinntektsutvalget enn i kontrollutvalget. I tillegg har lavinntektsutvalget nesten dobbelt så stort skolefravær pga. sykdom som kontrollutvalget (Elstad, 2010a).

Også foreldrenes helsesituasjon, deres eventuelle sykdommer, psykiske plager og allmenne velbefinnende kan være av betydning for barnas oppvekstmiljø, for eksempel kan det føre til fortvilelse og depressive følelser hos barna, men også til mindre muligheter for å utføre foreldreoppgavene på en god måte. I ovennevnte panelstudie har en også sett på helsesituasjonen blant foreldrene i lavinntektsutvalget. Konklusjonen er at helsesituasjonen blant foreldrene i lavinntektsutvalget er markert dårligere enn blant foreldrene i kontrollutvalget (Elstad, 2010b).

7.2 BOFORHOLD OG LOKALMILJØ

Å vokse opp betyr å vokse opp på et bestemt sted, og de forskjellige lokalmiljøene kan gi ulike muligheter for utfoldelse og sosialt samvær. Tilbudet av organisasjoner, fritidstilbud og kulturtilbud påvirker individuell

utfoldelse og bidrar samtidig til å skape identitet og tilhørighet i et lokalmiljø.

Å ha et sted å bo er en forutsetning for helse, utdanning, arbeid og samfunnsdeltakelse. Hvor vi bor og hvordan vi bor er faktorer som har betydning for velferd og levekår. Boligen og nærområdet utgjør en viktig ramme for barn og unges oppvekst (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014). Dårlige boforhold kan særlig for barn være starten på en marginaliseringsprosess (NOU 2011:15). En viktig dimensjon i folks boforhold er disposisjonsformer til egen bolig, dvs. hvilken rådighet beboerne har over egen bolig (Nielsen, 2011; Vrålstad, 2014).

De fleste barnefamilier i Norge, også lavinntektsfamilier, eier sin egen bolig. Det er en forholdsvis liten gruppe som leier bolig, og en forholdsvis liten gruppe av disse igjen som leier av kommunen.¹⁶ Trangboddhet, mangler ved boliger, slik som kulde og støy er mer utbredt i kommunale utleieboliger (Magnusson, 2011; Magnusson & Stefansen, 2011; Nordvik, 2010; Skog Hansen & Lescher-Nuland, 2011). Tildeling av kommunal utleiebolig medfører således ikke nødvendigvis gode og trygge boforhold for lavinntekts-husholdninger. Ifølge Elvegård og Michelsen (2015) er det en viss risiko for å havne i utrygge bomiljø om man tildeles kommunal utleiebolig. Funnene knyttet til trangboddhet er i tråd med en dansk panelstudie som viser at sosialt utsatte barn i stor grad er utsatt for dårlige boforhold og at de barna/ungdommene som bor i de sosialt utsatte boligområdene er de som opplever mest utrygghet (Ottosen, Andersen, Nielsen, Lausten, & Stage, 2010).

Leiemarkedet karakteriseres av leiekontrakter med kort varighet (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014). Det å leie bolig ser også ut til å medføre lavere materiell boligstandard enn det å eie (Magnusson, 2011; Magnusson & Stefansen, 2011). Magnusson (2011) konkluderer med at familier som har lav inntekt over tid også har bolig med lav standard. Ifølge Skog Hansen

& Lescher-Nuland (2011) er det de som er dårligst stilt som flytter mest. Hyppige flyttinger kan medføre at barna må bytte skole (og nabolag) og dermed reduseres mulighetene for å utvikle sosial kapital (Grødem & Sandbæk, 2013). Dette kommer også frem i en artikkel av Grødem og Skog Hansen (2015) som skriver at ustabile boforhold påvirker barnas sosiale relasjoner. Det er både utfordrende for dem å etablere nye sosiale nettverk, men også å vedlikeholde eksisterende sosiale nettverk.

Forskjellene mellom ulike nabolag i de tre største byene i Sverige er store, og har vært økende.¹⁷ Mens det i 1990 bare fantes ett nabolag der mer enn halvparten av barna levde i fattige husholdninger, gjaldt dette for 19 nabolag i 2002 (Gustafsson, 2013). Å vokse opp i nabolag med mange fattige husholdninger og mange voksne som har svak tilknytning til eller står utenfor arbeidsmarkedet kan bidra til at barna ikke får fremtidstro. I tillegg vil det påvirke deres sosiale nettverk, noe som igjen vil påvirke deres muligheter for å få jobb (Ibid.).

I den tidligere nevnte studien til Skog Hansen & Lescher-Nuland (2011) der familier med norsk, somalisk og pakistansk bakgrunn er blitt intervjuet om boforhold kommer det frem at mange av informantene opplever at den kommunale boligen de er tildelt er for liten. Noen av informantene beskriver de fysiske forholdene som så dårlige at de har ført til sykdom i familien. I tillegg fører trangboddhet og dårlig standard til at barna ikke får nødvendig ro til å gjøre lekser. Det er få muligheter til privatliv. De nevnte forholdene, sammen med at bomiljøet er sosialt belastet fører også til at noen barn ikke ønsker å ta med venner hjem. Også i andre studier (for eksempel Grødem, 2008) kommer det frem at det å bo i en bolig med svært lav materiell standard kan påvirke barnas sosiale liv.

At det er noen utfordringene knyttet til trangboddhet og det å ikke ha et eget rom for å gjøre lekser mm. blir også nevnt i en kvalitativ studie der barn og foreldre i Sverige og Norge er blitt intervjuet (Harju & Thorød, 2010). De fleste familiene i utvalget har imidlertid

16. I 2011 ble det anslått av Boligbygg at om lag 5000 barn i Oslo bor i kommunale boliger. Referert til i Skog Hansen & Lescher-Nuland, 2011.

17. Dersom en sammenligner nabolaget med høyest gjennomsnittlig inntekt med det som har lavest var forholdet i 1993 2:1. Ni år etterpå er det nesten 4:1.

stabile boforhold og de fleste barna føler seg trygge i sine nabolag.

I Norge har det lenge vært bred politisk enighet om at nordmenn flest helst skal eie egen bolig, også vanskeligstilte. I forbindelse med en vurdering av eierskapspotensialet blant lavinntektsgrupper konkluderes det med at andelen leieboere som kan bli boligeiere må betegnes som høy (Aarland, 2011, 2012). Det eksisterer ulike tiltak for dette formålet, men det er uklart hvorvidt slike tiltak har effekt (Rolstad Nordlund et al., 2013).

I den kvalitative undersøkelsen gjennomført av Skog Hansen & Lescher-Nuland (2011) gir informantene uttrykk for at de egentlig ønsker å eie sin bolig, men at de ikke ser på det som realistisk.

For barn og unge er nabolaget betydningsfullt. De bruker lokalmiljøet i større grad og på en annen måte enn foreldrene. Trygge og sunne lokalmiljøer er derfor særlig viktig for denne gruppens velferd. I enkelte byer, bydeler eller boligområder er levekårsutfordringene store, vedvarende og sammensatte (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014). Svake levekår ser ut til å konsentreres i visse områder, og kanskje spesielt i Oslo (Frønes & Strømme, 2010). Et eksempel på et område der det bor mange med levekårsutfordringer er Tøyen i Oslo der en av tre barnefamilier lever under OECD sin fattigdomsgrense og der det er stor grad av trangbodddhet (13 prosent) (Brattbakk et al., 2015). Barn som vokser opp i utsatte områder eksponeres i større grad enn andre barn for fysisk slitte uteområder med søppel, støy og sosiale problemer. Sistnevnte kan medføre at barn opplever nærmiljøet som utrygt og at de ikke kan være ute å leke alene, men alltid må følges av en voksen.

Hvilken sosial kapital som ligger i de nettverkene barn og unge har tilgang til i sitt nabolag vil kunne påvirke deres livssjanser på sikt. Foreldrene i undersøkelsen til Skog Hansen & Lescher-Nuland (2011) ønsker

å bidra til at barna får en god oppvekst og spesielt innvandrerfamiliene er opptatt av at det skal være norske barn i nabolaget slik at barna blir flinke i norsk. De er videre bekymret for at det er dårlige rollemodeller for barna i området. (Skog Hansen & Lescher-Nuland, 2011). En norsk undersøkelse, blant ungdommer, på nasjonalt nivå viser at mange unge er fornøyd med lokalmiljøet, men at ungdom som vokser opp i familier med god råd er mest fornøyd (NOVA, 2013).

7.3 SOSIAL INKLUDERING OG DELTAKELSE

De fleste barn og unge i Norge vokser opp innenfor rammen av en familie og foreldrenes velferd vil påvirke deres oppvekst. Å være fattig i Norge handler ikke så ofte om å ikke ha tilgang til mat, klær og lignende, men om å ikke ha de samme mulighetene for å delta på ulike arenaer og for å realisere et godt sosialt liv.

Ungdomstiden beskrives ofte som en fase i livet der de jevnaldrende er særlig viktig. Samvær med venner er en viktig kilde til støtte, samhörighet og bekreftelse. På lengre sikt har dette samspillet betydning for utvikling av selvbylde og sosial kompetanse. En norsk studie (NOVA, 2013) viser at de fleste ungdommer er sikre på at de har minst en venn de kan stole fullstendig på. Samtidig mangler ungdom som vokser opp i familier med dårlig råd, i større grad venner som de kan stole på og risikoen for sosial isolasjon er større blant disse ungdommene (Fløtten & Kavli, 2009; NOVA, 2013; Sletten, 2011a). Samtidig viser en studie fra 2010 at det ikke er noen forskjeller mellom barn fra familier med lav inntekt og kontrollutvalget med hensyn til i hvilken grad de kan snakke med vennene sine om vanskelige temaer (Kristofersen, 2010a).

Organisasjoner, klubber, lag og foreninger er viktige arenaer for samvær med andre unge og gir andre erfaringer og læringsbetingelser enn det som skjer på skolen eller i mer uformelle situasjoner. Landsrepresentative undersøkelser fra de siste tiårene tyder på at andelen unge medlemmer i frivillige

organisasjoner har vært synkende. Det er organisasjoner som speider, korps, kor og religiøse foreninger som har opplevd størst medlemssvikt. Idrettslagene har i stor grad beholdt sin oppslutning. Det ser ut til å være en sammenheng mellom familieøkonomi og deltakelse i organisasjoner; ungdom i familier med god råd deltar oftere i organiserte fritidsaktiviteter enn ungdom i familier med dårlig råd (Backe-Hansen & Hydle, 2010; Kristofersen, 2010a; NOVA, 2013; Ung i Oslo, 2015). Barn som vokser opp i familier med økonomisk margin kan lettere delta spontant i fritidsaktiviteter, gå på kino etc. enn barn fra familier som ikke har den marginen. De må i større grad spare opp penger og planlegge slike aktiviteter (Grødem, 2008). Ifølge Sletten (2010) er det fritidsorganisasjonene som er de viktigste eksklusjonsaktørene i denne sammenhengen.

Å besøke venner, å ha med venner hjem eller å møte venner ute er langt mer vanlig blant norske barn enn blant barn med pakistansk eller somalisk bakgrunn. Blant norske barn er det er det få som ikke tilbringer tid med venner på fritiden sammenlignet med pakistanske og somaliske barn. Det er også betydelig færre norske barn (4 pst) i skolealder som sjelden eller aldri besøker eller har venner hjemme. Tilsvarende tall for barn med pakistansk og somalisk bakgrunn er henholdsvis 32 prosent og 23 prosent. Det er lite forskjeller i gutters og jenters deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter blant norske barn. Blant pakistanske og somaliske barn er det derimot en betydelig kjønnsforskjell. Blant pakistanske jenter er det 76 pst som sjelden eller aldri deltar i organiserte fritidsaktiviteter, mot 45 pst av guttene. Det er mindre markert, men tilsvarende forskjell blant somaliske barn. Jenter med pakistansk eller somalisk bakgrunn står oftere enn guttene helt uten organiserte aktiviteter etter skoletid. Jenter og gutter deltar i om lag like stor grad på koranskole, men et flertall av guttene som deltar på koranskole har andre aktiviteter i tillegg (29 pst mot 18 pst blant jentene). Dette innebærer at guttene er organisert i aktiviteter som bringer dem i kontakt med arenaer som går på tvers av etnisk tilhørighet oftere enn jentene (Fløtten & Kavli, 2009).

Ung i Oslo (2015) viser også at det, blant de yngste, er klart færre med innvandrerbakgrunn enn med norsk

bakgrunn som deltar i organiserte fritidsaktiviteter. Analysen viser videre at gutter driver mer med organiserte fritidsaktiviteter enn jenter.

Analysene av intervjuer gjennomført blant et utvalg av norske foreldre og barn viser at barna i den økonomisk svakeste gruppen deltar mer sjeldent enn i aktiviteter enn barna som hadde det som barn flest, men oftere enn barna i mellomgruppen.¹⁸ Dette kan henge sammen med at det er lettere å få gjennomslag for søknad om økonomisk støtte til fritidsdeltakelse for de som har svakest økonomi (Thorød, 2012).

Gjennom deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter får barn og unge tilgang til sosial kapital. Dette er bra for dem, både her og nå, og i forhold til deres framtidige utvikling. Dersom fritidsaktiviteter får en kostnadsramme som ekskluderer barn i lavinntektsfamilier vil deres muligheter for å utvikle sosial kapital bli begrenset. Finansiell kapital har således stor betydning, og en vanskelig økonomisk situasjon kan være med på å begrense mulighetene for å bygge opp effektiv sosial kapital. Klær og forbruksgjenstander kan være viktige markører for tilhørighet og barns tilgang til transport og egne penger viktig for hva de kan delta i av de aktivitetene som tilbys (Backe-Hansen & Hydle, 2010). Samtidig skriver Sletten (2004) at selv om forbruk helt klart kan være viktig for identitet og sosial integrasjon ser det i liten grad ut til å være en enkel årsakssammenheng mellom mengden penger ungdom bruker i løpet av en måned og sosial isolasjon i forhold til jevnaldrende.

Det ser ut til å være relativt få barn og unge i Norge som mistrives på skolen (Kristofersen, 2010b; NOVA, 2013). Det er imidlertid en tydelig sammenheng mellom skulking og familiens økonomiske situasjon (NOVA, 2013; Ottosen & Skov, 2013; Skov & Ottosen, 2012). For eksempel kan det å ikke kunne dekke basale behov som klær, sammen med andre utfordringer, føre til at unge dropper ut av skolen (Harju & Thorød, 2010). NOVA's panelstudie fra 2010 viser at det er betydelig flere 16-18 åringer i lavinntekstutvalget som har sluttet skolen enn det er i kontrollutvalget. Det er også flere i gruppen stabilt fattig som har hatt spesialundervisning (Kristofersen, 2010b).

18. "Barna ble delt inn i tre grupper; "Som barn flest" (barn som synes lite berørt av økonomi), "Knapphetsbarna" (fortellinger om tilpasninger) og "De fattigste" (fortellinger om savn).

8

OPPLEVELSER
OG ERFARINGER

Både foreldre og barn som vokser opp i lavinntektsfamilier utvikler strategier for å håndtere de utfordringer som de opplever. En norsk studie (Ugreninov, 2010) viser at den vanligste strategien foreldre velger når pengene ikke strekker til er å skjære ned på daglige utgifter, deretter å redusere eget personlig forbruk. Svært få av husholdningene i studien vil bruke mindre penger på barna. Mange foreldre velger å prioritere barnas behov, for eksempel ved å, så langt det er mulig, la de eldste barna få eget rom selv om familien er trangbodd. Noen foreldre velger andre skoler enn nærmiljøskolen og bruker leksehjelp. Noen velger også å beholde skole ved flytting for å gi barna en stabil skolesituasjon (Skog Hansen & Lescher-Nuland, 2011). Barna på sin side velger

ulike strategier for å håndtere situasjonen. I noen tilfeller handler det om å forsøke å skjule fattigdommen, og noen ganger unngår de strategisk arenaer for sosial samvær og aktiviteter (Fernqvist, 2013a; Fernqvist, 2013b). Andre ganger dreier det seg om å utligne eller omgjøre opplevelsene av å skille seg ut i forhold til jevnaldrende (Moshuus, Backe-Hansen, Kristiansen, & Suseg, 2010). Det finnes også eksempler på at barn har utviklet reaktive og proaktive strategier, for eksempel så bruker de av sine egne penger til å kjøpe mat ol. De lar også være å be om ting og/eller om å få delta på aktiviteter de vet koster penger (Harju & Thorød, 2010).

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

BØE, ØVERLAND, LUNDERVOLD, & HYSING

SOCIOECONOMIC STATUS AND CHILDREN'S MENTAL HEALTH: RESULTS FROM THE BERGEN CHILD STUDY.

ÅR
2012
LAND
NORGE

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Barn og unge i alderen 11-13 år (N= 5 781) fra «Barn i Bergen» gjennomført i 2006.

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Målet med studien er å belyse sammenhengen mellom sosioøkonomisk status og psykisk helse blant barn og unge.

Psykisk helse måles ved hjelp av SDQ.

Som mål på sosioøkonomisk status brukes foreldrenes rapportering om familiens økonomi og utdanningsnivå.

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Analysene viser at dårlig økonomi predikerer problemer med psykisk helse. Foreldres utdanning predikerer utagerende atferd sterkere enn internalisering av problemer.

Resultatene fra studien viser at familieøkonomi er en signifikant prediktor når det gjelder psykisk helse og dårlig økonomi predikerer høy sannsynlighet for psykiske lidelser.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

ELSTAD

HELSE BLANT BARN OG UNGE I LAVINNTEKTSFAMILIER.

ÅR
2010
LAND
NORGE
NUMMER
A

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Barnefamilier med minst ett barn i alderen 3-9 år i 2000.

Studien utgjøres av to utvalg:

- 1) Et lavinntektsutvalg med barn hvor familien hadde lav inntekt i 2000 (3 075 barn med tilhørende familier).
- 2) Et kontrollutvalg med et representativt utvalg av barn i familier fra alle inntektsgrupper (486).

Lavinntektsfamiliene er definert som barnefamilier med en ekvivalent familieinntekt etter skatt under 60 prosent av medianen i 2000.

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Fører oppvekst i en lavinntektsfamilie til dårligere helse allerede som barn og ungdom?

Analysen bygger på en panelundersøkelse med et longitudinelt design. De samme familiene er fulgt gjennom tre datainnsamlinger (2003, 2006 og 2009). Data er innsamlet og levert av SSB og er av tre typer: Besøksintervjuer, selvutfyllingsskjemaer og informasjon fra offentlige registre. SSBs intervjuere har intervjuet barn, unge og foreldre ved alle tre tidspunktene. Barna/de unge var i alderen 12-18 år i 2009.

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Barn og ungdom i lavinntektsfamilier opplever sin helse som dårligere enn hva barn og ungdom flest gjør. Forskjellene er enda større når en spør foreldrene.

I lavinntektsutvalget mener om lag 55 prosent av de norske foreldre og bare litt over 40 prosent av de ikke vestlige foreldrene at barna deres har "svært god helse" mot nesten 70 prosent av foreldrene i kontrollutvalget.

I lavinntektsutvalget blir det rapportert flere plager og psykosomatiske symptomer og de norske barna/ungdommene i lavinntektsutvalget har om lag dobbelt så stort skolefravær pga. sykdom som kontrollutvalget. Analysen viser generelt at helseressursene er noe dårligere blant barn og ungdom i lavinntektsutvalget enn i kontrollutvalget.

Det er ingen samvariasjon mellom helse rapportering og lavinntektsfamilienes inntektsutvikling utover 2000-tallet. En interessant tendens er at forskjellene mellom lavinntekt- og kontrollutvalget ser ut til å øke i 16-18 års alderen, særlig for plager og psykosomatiske symptomer. Dette kan tyde på at opplevelsen av familiens inntektssituasjon blir mer belastende når tenåringer står på terskelen til voksenlivet.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

ELSTAD

FORELDRENES HELSE.

ÅR
2010
LAND
NORGE
NUMMER
B

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Barnefamilier med minst ett barn i alderen 3-9 år i 2000.

Studien utgjøres av to utvalg:

- 1) Et lavinntektsutvalg med barn hvor familien hadde lav inntekt i 2000 (3 075 barn med tilhørende familier).
- 2) Et kontrollutvalg med et representativt utvalg av barn i familier fra alle inntektsgrupper (486).

Lavinntektsfamiliene er definert som barnefamilier med en ekvivalent familieinntekt etter skatt under 60 prosent av medianen i 2000.

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Undersøker helseforholdene blant foreldre og foresatte.

Analysen bygger på en panelundersøkelse med et longitudinelt design. De samme familiene er fulgt gjennom tre datainnsamlinger (2003, 2006 og 2009). Data er innsamlet og levert av SSB og er av tre typer: Besøksintervjuer, selvutfyllingsskjemaer og informasjon fra offentlige registre. SSBs intervjuere har intervjuet barn, unge og foreldre ved alle tre tidspunktene. Barna/de unge var i alderen 12-18 år i 2009.

FORFATTERENS KONKLUSJONER

I 2009 er helsesituasjonen blant foreldrene i lavinntektsutvalget markert dårligere enn blant foreldrene i kontrollutvalget, for eksempel for kronisk sykkelighet og i enda større grad for psykiske symptomer og selvrapporert allmennhelse. I lavinntektsutvalget er den rapporterte helsetilstanden jevnt over dårligere blant de ikke-vestlige foreldrene enn blant de norske foreldrene. Kun 12 prosent blant de ikke-vestlige lavinntektsforeldrene mener at deres allmenhelsetilstand er "svært god" mot ca. 30 prosent blant de norske foreldrene og ca. 40 prosent blant foreldrene i kontrollutvalget. Helseforholdene blant de voksne forverret seg noe mer i lavinntektsutvalget enn i kontrollutvalget i årene etter 2003.

Helsen er noe dårligere om inntektene fortsatt er lave i 2005-2007, noe bedre om de voksne lever i stabile parforhold og svært mye dårligere om foreldrene i lavinntektsutvalget ikke er i yrkesaktivitet. Forhold som bidrar, statistisk sett, til en forverring av helsetilstanden fra 2003-2009 er å være ikke-vestlig innvandrer, å være utenfor yrkeslivet, å være eneforsørger blant mødre og å ha husholdningsinntekt under lavinntektsgrensen 2005-2007 blant fedrene.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

ELSTAD & PEDERSEN

FØRER DÅRLIG FAMILIEØKONOMI TIL FLERE SUBJEKTIVE HELSEPLAGER BLANT UNGDOM?

ÅR

2012

LAND

NORGE

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Undersøkelsen baseres på data fra «Barns levekår betydningen av familiens inntekt» (Sandbæk, 2010). Utvalget for denne studien utgjøres av 1991-1993-kullene.

N= 512 (269 jenter og 243 gutter)

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Har dårlig familieøkonomi negative konsekvenser for ungdommens helse?

Hypotesen er at familiens økonomiske situasjon i årene før 2009 har influert utviklingen av de unges subjektive helseplager.

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Analysene viser en tendens til at ungdommer i alderen 16-18 år som bor i familier med dårlig økonomi rapporterer flere subjektive helseplager enn unge i familier med en bedre økonomisk situasjon, både når familieøkonomien måles med inntekt og når den måles med formue.

Resultatene fra de multivariate analysene av endringer i subjektive helseplager fra 2003 til 2009 tyder på at en svak familieøkonomi gjennom tenårene henger sammen med større økning i subjektive helseplager enn vanlig i denne livsfasen. I særlig grad ser det ut til at familiens formue i form av bankinnskudd og lett omsettelige verdipapirer beskytter mot utviklingen av subjektive helseplager. Analysene og funnene gir betinget støtte til hypotesen om at familiens økonomiske situasjon har en selvstendig innvirkning. Imidlertid er de estimerte effektene ofte relativt små og ikke alltid statistisk signifikante.

Funnene tyder på at ikke bare familiens løpende inntekt, men dessuten de generelle økonomiske ressursene i familien, som blant annet kan bero på omfanget av lett tilgjengelige pengemidler (reflektert i familiens brutto finanskapital) kan være viktige for unges velferd.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

FERNQVIST

EN ERFARENHET RIKERE? EN KVALITATIV STUDIE AV BARNES STRATEGIER OCH BARNFATTIGDOMENS VILLKÅR I VÄLFÄRDSSTATEN.

ÅR
2013
LAND
SVERIGE
NUMMER
A

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Familier som er har vært klienter hos sosialtjenesten og fått avslag på søknad om økonomisk støtte og har påklaget vedtaket. Enslige foreldre, foreldre med minoritetsbakgrunn og husholdninger med to foreldre. Ingen av familiene har av domstolen dokumentert problematikk utenom økonomisk utsatthet.

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Formålet er å belyse og analysere hvordan mangel på materielle og/eller sosiale ressurser oppleves av barn og unge og hvordan dette påvirker deres handlingsrom og strategier i en hverdag med stram økonomi.

- Hvilken betydning har økonomisk utsatthet for barn når det gjelder materielle og sosiale ressurser i familien, i skolen og på fritiden?
- Hvordan defineres fattigdom blant barna og deres jevnaldrende og hvordan håndterer de familiens økonomiske situasjon i relasjoner med jevnaldrende?
- Hvilke strategier benytter seg fattige barn av når det gjelder økonomisk handlingsrom i familien, skolen og blant jevnaldrende
- Hvilke forhandlinger av barneposisjonen skjer i intervjusituasjonen?

Datagrunnlaget utgjøres av:

- Tekstanalyse 20 domer
- Intervjuer med 7 familier. Foreldre samt 17 barn og ungdommer
- Oppfølgingsintervjuer 6-12 måneder etterpå med 6 barn og ungdommer

Intervjuene er transkribert og analysert med utgangspunkt i grounded theory.

Barneintervjuene er blitt avsluttet med at barnet tegnet et bilde av en person i samme alder som respondenten og som har lite respektive mye penger.

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Barna opplever økonomisk utsatthet i form av materiell deprivasjon. Situasjonen påvirker også posisjonene i familien. Barna opplever at de får, eller mener å ha, et økt ansvar for familiens økonomi.

Strategiene som barna velger for å håndtere fattigdommens synlighet slik at samspill med andre på skolen skal fungere dreier seg til dels om "døljande og skam". Kun enkelttilfeller av eksplisitt mobbing e.l. som følge av fattigdom nevnes sjeldent i intervjuene. Barnas aktørskap begrenses da barna strategisk unngår arenaer for sosial samvær og aktiviteter som en følge av den økonomiske situasjonen og de skamfølelser den genererer. Barnas beskrivelser av strategiene de bruker på skolen medfører ikke at de blir fullstendig ekskludert fra sosial samvær, men bidrar til en subtil ekskludering barnas egne fortellinger finnes innslag av skam knyttet til familiens økonomiske

situasjon, men fattigdommen i seg ser ut til at sjeldent grunn for negative bemerkninger og risiko for ekskludering i skolemiljøet. Risikoen for dette ser ut til å være større ved normbrott som å ha klær som ikke passer eller ikke kunne bidra med penger til innsamlinger. I noen intervjuer gis det uttrykk for risiko i forbindelse med å bli med og "fika" (unne seg noe ekstra på cafe e.l.) og skolereiser og hva som kan skje dersom en har klær som oppfattes som feil.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

GRØDEM

STATLIGE TILSKUDDSMIDLER MOT FATTIGDOM OG SOSIAL EKSKLUSJON. HVORDAN FUNGERER DE LOKALT?

ÅR
2012
LAND
NORGE

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Kommuner som mottar tilskudd innenfor tilskuddsordninger mot fattigdom og sosial eksklusjon.

Datagrunnlaget i rapporten utgjøres av:

- 1) En gjennomgang av tidligere evalueringer av de relevante tilskuddsordningene.
- 2) Survey (nettbasert) blant alle kommunene som hadde aktivitet dekket av tilskudd 2011. 218 kommuner og bydeler som mottatt minst ett tilskudd 2011. Svarprosent 50. Frafallsanalysen viser at de kommunene som har deltatt i kunnskapsinnhenting, og som mottar midler til innsats mot barnefattigdom, fremstår som litt mer vellykkede enn kommunene som ikke har deltatt. Det er en klar tendens til at de kommunene som har samlet aktiviteten i kun ett tiltak, oftere har deltatt i kunnskapsinnhenting.
- 3) Intervjuer med kommunale ledere, kommunalt ansatte i fire casekommuner og Fylkesmenn i de (tre) aktuelle fylkene. Kriterier for utvelgelse var at kommunene skulle ha mottatt minst tre tilskudd (over noe tid), ha ulik størrelse og ligge i ulike deler av landet. Unntatt to intervjuer med ansatte hos Fylkesmannen (gjennomført per telefon) ble alle intervjuene gjort ansikt til ansikt, enten på informantens kontor eller på et møterom på informantens arbeidsplass. De fleste ble gjennomført med enkeltinformanter, men noen ble intervjuet to og to. Intervjuene ble gjennomført ved hjelp av en intervjuguide, og varte mellom en og en og en halv time.
- 4) Intervjuer med representanter for brukerne. 3 intervjuer, hvorav to varte i ca 45 minutter og en i 30 minutter.
- 5) Deltagende observasjon på et tildelingsmøte.

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

barnefattigdom, høgskole- og sosialkontor, fra fengsel til kvalifiseringsprogram, økonomisk rådgivning, helhetlig innsats overfor utsatt ungdom og kvalifiseringsprogram (tilskudd til økt innsats for ungdom). Forfatteren har gått igjennom hele tilskuddspakken og sett på hvordan den fungerer lokalt. Følgende dimensjoner og problemstillinger er behandlet:

Sammenheng versus fragmentering: Herunder blant annet i hvilken grad kommunene klarer å se de ulike tilskuddene i sammenheng og i hvilken grad de settes i sammenheng med kommunenes egen aktivitet og andre tilskuddsordninger?

Lokal forankring versus «opportunisme»: Herunder blant annet om tiltakene er forankret lokalt, i lokale strategier og i hvilken grad og på hvilken måte disse er forankret i kommunenes politiske organer. Videre hvorvidt tilskuddene oppleves som relevante for kommunenes utfordringer.

Samarbeid versus «innadvendthet» mellom lokale og regionale nivå: Herunder hvordan kommunene bruker Fylkesmannens kompetanse i arbeidet med tilskuddsordningene (initiering, utvikling og gjennomføring) og i hvilken grad Fylkesmannen bidrar til å se ulike tilskudd i sammenheng. I tillegg undersøkes hva Fylkesmannen gjør for å spre kunnskap om tilskuddsordningene, og i hvilken grad Fylkesmannen tar selvstendig initiativ til å oppfordre kommuner til å søke, hjelpe til med utforming av tiltak mv.?

Studien bygger på en litteraturstudie, deltakende observasjon samt en survey og intervjuer.

FORFATTERENS KONKLUSJONER

De aller fleste kommunene har forankret tilskudsarbeidet i lokale planer. Et klart flertall av kommunene oppgir at de har konkrete planer for videreføring av tilskudsfinansierte prosjekter. Lokalpolitikernes engasjement i tilskudsarbeidet varierer mellom kommunene. Det er få kommuner som sier at politikerne har lagt direkte føringer på bruken av tilskuddene. Og også få som sier at politikerne ikke holdes informert. Alle informantene i casekommunene, med delvis unntak for den minste kommunen, la vekt på å ansvarliggjøre politikerne. Initiativet til å søke tilskudd kom fra kommunenes egne erfaringer og prioriteringer. Kommunene opplever at tilskuddene er relevante for de utfordringene de har. Fylkesembetene legger ned en betydelig innsats for å informere om tilskuddene, på ulike måter og i ulike fora, og i å være tilgjengelig for kommunene når de har spørsmål eller ønsker veiledning. Surveyundersøkelsen og casestudiene gir et gjennomgående positivt bilde av kommunenes kontakt med Fylkesmannen. Flere av informantene gir uttrykk for at de ønsker seg mer kontakt med Fylkesmannen og mer engasjement i de prosjektene de driver. Mange av kommunene bruker tilskuddsmidler til å utvikle innovative arbeidsmåter, ikke minst på barnefattighetsfeltet, og ønsker seg feedback på det arbeidet de gjør. I surveyundersøkelsen svarer store flertall av kommunene at tilskuddene i stor, eller svært stor grad, har bidratt til å øke kommunens kompetanse på å avhjelpe fattigdom og sosial eksklusjon, og også at de har bidratt til å øke innsatsen. Tilskuddsmidlene bidrar ikke til fragmentering, men til identifisering av utfordringer i samhandling og økt innsats for å overkomme disse. Tilskuddene styrker mulighetene for å drive med utviklingsarbeid. Kommunene mener at den største utfordringen med å motta tilskudd er at det er midlertidig og ikke bidrar til det langsiktige arbeidet. Kunnskapsinnhenting har avdekket en frustrasjon i kommunene over fragmenteringen av den statlige innsatsen. Kommunene bruker i stor grad tilskuddsmidlene til å drive metodeutvikling i den forbindelse kom det frem at det er et behov for evaluering, oppfølging og spredning av ideer. Dette gjelder særlig innsatsen mot barnefattigdom. Kommunene som er i gang, ønsker å dele erfaringer, kommunene som ikke har begynt, ønsker et sted å hente erfaringer. Tilskuddsmidlene fra Arbeids- og velferdsdirektoratet gir kommunene anledning til å gjennomføre prosjekter og tiltak som ellers ikke ville blitt gjennomført. I tillegg gir tilskuddsmidlene muligheter til å drive faglig utvikling og prøve ut nye arbeidsmetoder og samarbeidsformer, noe som oppleves som sentralt av ansatte i de sosiale etatene. Tilskuddene har en del begrensninger. Tilskudsarbeidet som ofte innebærer tettere oppfølging av enkeltbrukere, avdekker en rekke strukturelle problemer knyttet til organisering, både på kommunalt og statlig nivå. Kommuneansatte forsøker gjennom prosjekter og godt sosialfaglig arbeid å bøte på denne fragmenteringen.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

GUSTAVSEN

SOSIALE ULIKHETER I OPPVEKSTEN – EN HUMANITÆR UTFORDRING.

ÅR
2011
LAND
NORGE

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Går ikke frem eksplisitt.

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Hensikten med rapporten er å peke på hvilke utfordringer vi står overfor i Norge i dag når det gjelder barn og unges oppvekstssituasjon der vi særlig er opptatt av inklusjon og eksklusjon. Målet med rapporten er å belyse sosiale ulikheter i oppvekst. Fokus er på økonomi, helse, og utdanning. I tillegg ønsker forfatterne å belyse om og på hvilken måte disse områdene påvirker hverandre. Dernest hvordan sosial inkludering i tidlig alder vil redusere risikoen for sosial ekskludering i senere alder.

Datagrunnlaget utgjøres av en litteraturgjennomgang; fokusgruppeintervju med syv ansatte fra forskjellige deler av Røde Kors organisasjonen og fra ulike deler av landet. I tillegg løpende dialog med kompetansepersoner på området i Røde Kors sentralt.

Det er benyttet en seminstruert intervjuguide.

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Rapporten viser at vi finner systematiske sosiale ulikheter i oppvekst der det er den samme gruppe barn og unge som er utsatt på områdene vi har studert. Barn og unge som bor i familier med lav sosioøkonomisk posisjon erfarer, i langt større grad enn andre barn, opphopning av negative livshendelser. De ulike livshendelser påvirker hverandre negativt. For eksempel vil et barn som bor i en familie der foreldrene mottar offentlig inntektssikring og ikke er i lønnet arbeid, være langt mer fattigdomsutsatt enn andre barn. Dette øker risikoen for dårlige boforhold. De samme barna vil også oppleve langt større helseproblemer hos foreldrene enn andre barn. Dette kan igjen påvirke barnets egen helse, som i sin tur kan virke inn på barnets skolegang.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

HANSEN

BARNS OPPLEVELSE AV FAMILIEØKONOMIEN OG EGNE MATERIELLE RESSURSER.

ÅR
2010
LAND
NORGE
NUMMER
A

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Barnefamilier med minst ett barn i alderen 3-9 år i 2000.

Studien utgjøres av to utvalg:

- 1) Et lavinntektsutvalg med barn hvor familien hadde lav inntekt i 2000 (3 075 barn med tilhørende familier).
- 2) Et kontrollutvalg med et representativt utvalg av barn i familier fra alle inntektsgrupper (486).

Lavinntektsfamiliene er definert som barnefamilier med en ekvivalent familieinntekt etter skatt under 60 prosent av medianen i 2000.

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Analyse av hvorvidt barna (12-18 år) i lavinntektshusholdninger selv opplever at familien har dårlig råd og om de har mindre penger å bruke på seg selv enn andre barn.

Analysen bygger på en panelundersøkelse med et longitudinelt design. De samme familiene er fulgt gjennom tre datainnsamlinger (2003, 2006 og 2009). Data er innsamlet og levert av SSB og er av tre typer: Besøksintervjuer, selvutfyllingsskjemaer og informasjon fra offentlige registre. SSBs intervjuere har intervjuet barn, unge og foreldre ved alle tre tidspunktene. Barna/de unge var i alderen 12-18 år i 2009.

FORFATTERENS KONKLUSJONER

I tråd med resultatene fra tidligere undersøkelser viser analysene fra 2009 at det store flertallet av barn i lavinntekts- og kontrollutvalget gir uttrykk for et positivt syn på familiens økonomi. Lavinntektsbarna er noe mer tilbøyelige til å rapportere om dårlig økonomi enn barna i kontrollutvalget og de oppgir å ha noe mindre materielle ressurser. Disse forskjellene er blitt tydeligere siden datainnsamlingen i 2006. Andelen i lavinntektsutvalget som svarer at familien har god eller veldig god råd har gått ned fra 65 prosent (i 2006) til 56 prosent. (i 2009). Andelen som rapporterer dårlig råd har holdt seg stabil, mens det er blitt mer vanlig å oppgi verken god eller dårlig råd.

Ikke-vestlige lavinntektsbarn skiller seg ut ved at de ser mer positivt på familiens økonomi og har noe større forbruk, men får mindre lommepenger og har mindre bankinnskudd og eiendeler sammenlignet med andre lavinntektsbarn.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

HANSEN

SELVOPPFATTET KOMPETANSE OG FØLELSE AV KONTROLL.

ÅR
2010
LAND
NORGE
NUMMER
B

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Barnefamilier med minst ett barn i alderen 3-9 år i 2000.

Studien utgjøres av to utvalg:

- 1) Et lavinntektsutvalg med barn hvor familien hadde lav inntekt i 2000 (3 075 barn med tilhørende familier).
- 2) Et kontrollutvalg med et representativt utvalg av barn i familier fra alle inntektsgrupper (486).

Lavinntektsfamiliene er definert som barnefamilier med en ekvivalent familieinntekt etter skatt under 60 prosent. av medianen i 2000.

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Undersøker om barn fra husholdninger med lave inntekter (lavinntektsutvalget) skårer dårligere på selvoppfattet kompetanse²⁰ og kontroll²¹ enn andre barn (kontrollutvalget).

Analysen bygger på en panelundersøkelse med et longitudinelt design. De samme familiene er fulgt gjennom tre datainnsamlinger (2003, 2006 og 2009). Data er innsamlet og levert av SSB og er av tre typer: Besøksintervjuer, selvutfyllingsskjemaer og informasjon fra offentlige registre. SSBs intervjuere har intervjuet barn, unge og foreldre ved alle tre tidspunktene. Barna/de unge var i alderen 12-18 år i 2009.

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Analysen viser at det kun er signifikante forskjeller mellom lavinntektsutvalget og kontrollutvalget, og ikke mellom lavinntektsutvalget med ulik inntektshistorie fra 2000-2007.

Det er ingen forskjeller i selvoppfattet kompetanse eller kontroll etter kjønn eller opphavsland. Det som spiller størst rolle er å bo sammen med begge foreldrene. Barn som bor sammen med begge foreldrene skårer generelt høyere på selvoppfattet kompetanse og kontroll enn barn som ikke bor sammen med begge foreldrene.

19. Med selvoppfattet kompetanse menes i hvilken grad barn og ungdommer oppfatter seg kompetente innenfor en rekke områder som skoleferdigheter, sosiale evner og fysiske ferdigheter.

20. Med følelse av kontroll menes i hvilken grad de unge opplever at de selv har kontroll over ting som hender dem.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

HARJU & THORØD

CHILD POVERTY IN A SCANDINAVIAN WELFARE. CONTEXT – FROM CHILDRENS POINT OF VIEW

ÅR
2010
LAND
SVERIGE
& NORGE

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

26 familier med inntekt på 60 prosent av medianinntekten og med barn i alderen 11-13 år (Norge).

Åtte voksne og 14 barn i alderen 7-19 år i 7 familier, alle avhengige av ulike typer av økonomisk støtte. Seks av familiene er enslige forsørgere med barn. I 4 av familiene er foreldrene født i Sverige. Barna og foreldrene er intervjuet fem ganger i løpet av 14 måneder. To av disse gangene var det kun med barna (Sverige).

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

I artikkelen diskuteres barnefattigdom i en nordisk velferdsstatskontekst. Fokus er på barnas perspektiv og relateres til barnekonvensjonens artikkel 27 og 28. Målet med artikkelen er å undersøke om og hvordan barn som vokser opp i familier med dårlig økonomi i Sverige og Norge opplever mangel på nødvendigheter slik som mat, bolig og klær og i hvilken grad barna opplever at deres muligheter når det gjelder utdanning er begrensede.

Artikkelen bygger på kvalitative data fra to intervjuundersøkelser (life-mode interview), gjennomført i Sverige og Norge.

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Identitet og sosial eksklusjon og om å ha mulighet for å kunne kjøpe nye klær ved behov. Når det gjelder mat dreier det seg om kjøleskap som er tomme på slutten av måneden, matpakker i forbindelser med skoleutfukter samt å ikke kunne kjøpe mat i kafeteriaen på skolen.

De fleste familiene i studiene har stabile boforhold og de fleste barna føler seg trygg i sine nabolag. Utfordringene er knyttet til trangboddhet (å ikke ha et eget rom for lekser o.l.). To av familiene i den svenske studien måtte flytte ild den tiden forskningen pågikk og ytterligere enn sto i fare for å måtte flytte. Barna var klar over situasjonen og bekymret seg. Enkelte barn i den norske studien er bekymret for boligsituasjonen og uttrykker sterkt ønske om et eget hjem.

To av jentene i utvalget i den svenske studien droppet ut av skolen, noe som til dels var en konsekvens av den økonomiske situasjonen til familien. En av dem oppga angst og konsentrasjonsproblemer i tillegg til å ikke kunne dekke basale behov som klær.

Et av de viktigste funnene er bekymringen knyttet til basale behov som barna uttrykker. Forskerne finner at barna har utviklet reaktive og proaktive strategier, for eksempel så bruker det sine egne penger til å kjøpe mat o.l. de lar være å be om ting og klager ikke.

Studiene viser at disse barna tar et stort ansvar for familiens økonomi, og til viss del beskytter foreldrene sine.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

KRISTOFERSEN

FRITID OG SOSIAL DELTAKELSE.

ÅR
2010
LAND
NORGE
NUMMER
A

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Barnefamilier med minst ett barn i alderen 3-9 år i 2000.

Studien utgjøres av to utvalg:

- 1) Et lavinntektsutvalg med barn hvor familien hadde lav inntekt i 2000 (3 075 barn med tilhørende familier).
- 2) Et kontrollutvalg med et representativt utvalg av barn i familier fra alle inntektsgrupper (486).

Lavinntektsfamiliene er definert som barnefamilier med en ekvivalent familieinntekt etter skatt under 60 prosent av medianen i 2000.

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Undersøker hvordan organisert fritid og den sosiale fritiden (samvær med venner, fortrolighet i vennsrelasjoner) har utviklet seg over tid (fra 2003 og 2006 til 2009).

Analysen bygger på en panelundersøkelse med et longitudinelt design. De samme familiene er fulgt gjennom tre datainnsamlinger (2003, 2006 og 2009). Data er innsamlet og levert av SSB og er av tre typer: Besøksintervjuer, selvutfyllingsskjemaer og informasjon fra offentlige registre. SSBs intervjuere har intervjuet barn, unge og foreldre ved alle tre tidspunktene. Barna/de unge var i alderen 12-18 år i 2009.

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Det er fortsatt en svært høy andel av elevene i barne- og ungdomsskolen som aldri trener i organiserte lag mv. særlig blant jenter med ikke-vestlig bakgrunn (65 %) sammenlignet med jenter i kontrollutvalget (25 %). Blant de eldste unge er det imidlertid ikke slike forskjeller mellom lavinntektsutvalget og kontrollutvalget. I gruppen stabilt fattige oppgir 48 prosent at de aldri deltar i organisert trening mot 36 prosent i gruppen stabilt ikke-fattige.

Både i ungdomsskolen og i videregående deltar de med ikke-vestlig bakgrunn i lavinntektsutvalget i mindre grad i aktiviteter slik som kor, korps, orkester, speideren mv. enn de i kontrollutvalget.

Forskjellene mellom innvandrerbarn og norske barn i lavinntektsutvalget når det gjelder mulighetene for å ha med seg venner hjem er blitt redusert. Det er heller ikke noen forskjeller mellom lavinntektsutvalget og kontrollutvalget med hensyn til i hvilken grad de kan snakke med vennene sine om vanskelige temaer.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

KRISTOFERSEN

TRIVSEL OG PRESTASJONER I SKOLEN.

ÅR

2010

LAND

NORGE

NUMMER

B

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Barnefamilier med minst ett barn i alderen 3-9 år i 2000.

Studien utgjøres av to utvalg:

- 1) Et lavinntektsutvalg med barn hvor familien hadde lav inntekt i 2000 (3 075 barn med tilhørende familier).
- 2) Et kontrollutvalg med et representativt utvalg av barn i familier fra alle inntektsgrupper (486).

Lavinntektsfamiliene er definert som barnefamilier med en ekvivalent familieinntekt etter skatt under 60 prosent av medianen i 2000.

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Analyse av skolesituasjonen til barn i lavinntekts- og kontrollutvalget (2009)

Analysen bygger på en panelundersøkelse med et longitudinelt design. De samme familiene er fulgt gjennom tre datainnsamlinger (2003, 2006 og 2009). Data er innsamlet og levert av SSB og er av tre typer: Besøksintervjuer, selvutfyllingsskjemaer og informasjon fra offentlige registre. SSBs intervjuere har intervjuet barn, unge og foreldre ved alle tre tidspunktene. Barna/de unge var i alderen 12-18 år i 2009.

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Det er relativt små forskjeller med hensyn til skoletrivsel mellom lavinntekts- og kontrollutvalget (både på barne- og ungdomsskolen og videregående skole).

Det er forskjeller når det gjelder selvoppgitte karakterer i norsk skriftlig, matematikk og engelsk blant dem på barne- og ungdomsskolen. I matematikk var gjennomsnittskarakteren 3,3 i lavinntektsutvalget og 3,9 i kontrollutvalget. I matematikk og engelsk er det også forskjeller innad i lavinntektsutvalget mellom grupper med ulik inntektshistorie.

For dem på videregående er det ingen forskjeller mellom de to utvalgene når det gjelder deltakelse i programmer som skal gi studiekompetanse. Unge med ikke-vestlig bakgrunn har vel så ofte valgt programmer som gir studiekompetanse som resten av lavinntektsutvalget. Også blant dem på videregående er det forskjeller mellom utvalgene. Størst forskjeller er det for matematikk (3,4 i lavinntektsutvalget mot 3,9 i kontrollutvalget). Innad i lavinntektsutvalget gjør elevene med ikke-vestlig bakgrunn det litt dårligere enn elevene med norsk bakgrunn. Blant 16-18-åringene i lavinntektsutvalget har vel 12 prosent sluttet på skolen (mot 5 % i kontrollutvalget). Andelen som har sluttet på skolen er klart større blant ungdom med norsk bakgrunn i lavinntektsutvalget enn blant ungdom med innvandrerbakgrunn.

Det er også forskjeller mellom inntektsgruppene når det gjelder deltakelse i spesialundervisning og bruk av andre hjelpetjenester. Flere i gruppen som er stabilt fattig har hatt spesialundervisning. Blant dem som benyttet spesialundervisning i 2009 er det også mye større sannsynlighet for å ha brukt andre hjelpetjenester som barnevern og barne- og ungdomspsykiatrien.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

MAGNUSSON

BARN I FAMILIER MED LÅGA INKOMSTER OCH DERAS BOENDEFÖRHÅLLANDEN.

ÅR
2011
LAND
NORGE

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Barnefamilier med minst ett barn i alderen 3-9 år i 2000.

Studien utgjøres av to utvalg:

- 1) Et lavinntektsutvalg med barn hvor familien hadde lav inntekt i 2000 (3 075 barn med tilhørende familier).
- 2) Et kontrollutvalg med et representativt utvalg av barn i familier fra alle inntektsgrupper (486).

Lavinntektsfamiliene er definert som barnefamilier med en ekvivalent familieinntekt etter skatt under 60 prosent av medianen i 2000.

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Målet med studien er å undersøke hva som kjennetegner familier som har dårlige boforhold over tid og hvilke utfordringer knyttet til bosituasjonen disse familiene har. Resultatene drøftes opp imot bolig- og sosialpolitiske innsatser rettet mot barnefamilier med lav inntekt.

Analysen bygger på en panelundersøkelse med et longitudinelt design. De samme familiene er fulgt gjennom tre datainnsamlinger (2003, 2006 og 2009). Data er innsamlet og levert av SSB og er av tre typer: Besøksintervjuer, selvutfyllingsskjemaer og informasjon fra offentlige registre. SSBs intervjuere har intervjuet barn, unge og foreldre ved alle tre tidspunktene. Barna/de unge var i alderen 12-18 år i 2009.

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Analysene viser at boforholdene blir bedre gjennom perioden. Boforholdene til flertallet blir karakterisert til å være av middels god kvalitet. Forskningen viser at boforhold, lave inntekter og risiko for fattigdom har betydning for barns oppvekstvilkår og senere livssjanser. Forskningen viser også at foreldrene prioriterer barnas behov fremfor sine egne. Blant de som er fattige over tid er det relativt sett flere med foreldre som er født i utlandet. Det er også flere i denne gruppen som er stabilt yrkespassive.

Det er flere blant de som leier bolig, mottar sosialhjelp, er langvarig fattige, er enslige forsørgere, har innvandrerbakgrunn og er trangbodd som har boliger av lav kvalitet. Det å være trangbodd har konsekvenser for barna i form av at de må dele rom og færre muligheter for å ta hjem venner.

Analysene viser ingen sammenheng mellom barnas skoleprestasjoner og boligens kvalitet. Blant dem som leier bolig over lang tid er det en sterk overrepresentasjon av familier som mottar sosialhjelp, som er langvarig fattige, har lav kvalitet på boligen, har innvandrerbakgrunn og er trangbodd. For barna innebærer det å bo i leiebolig lavere sannsynlighet for å ha eget rom.

Familiene som er langvarig fattige flytter mer sjeldent fra leiebolig til eiebolig enn kontrollutvalget. For disse familiene blir leieboligen med andre ord en permanent bolig mer enn et ledd i en boligkarriere.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

MARTENS

SUBJEKTIV FATTIGDOM I ET VELFERDSSAMFUNN. BARN OG FORELDRES OPPLEVELSE AV ØKONOMISK KNAPPHEIT 2000-2009.

ÅR
2012
LAND
NORGE

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Barnefamilier med minst ett barn i alderen 3-9 år i 2000.

Studien utgjøres av to utvalg:

- 1) Et lavinntektsutvalg med barn hvor familien hadde lav inntekt i 2000 (3 075 barn med tilhørende familier).
- 2) Et kontrollutvalg med et representativt utvalg av barn i familier fra alle inntektsgrupper (486).

Lavinntektsfamiliene er definert som barnefamilier med en ekvivalent familieinntekt etter skatt under 60 prosent av medianen i 2000.

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Målet med dette notatet er å finne ut om det er bestemte kjennetegn ved familier som anser seg selv som fattige, å se subjektiv fattigdom i sammenheng med andre fattigdomsindikatorer. I notatet undersøkes forholdet mellom inntekt og subjektiv fattigdom. Hvem det er som føler seg fattig blant barnefamiliene i vårt samfunn. Er det de med lavest inntekt, eller de som bor i kommunale boliger eller de som ikke har eiendeler som er vanlige i vårt samfunn? Videre, hva er eventuelle mediatorer dersom lav inntekt ikke nødvendigvis gir fattigdomsfølelse? Hvorfor føler noen familier seg fattige til tross for at de ikke er fattige ifølge noen av de mer konvensjonelle målene på fattigdom? Og motsatt, hvordan har det seg at noen som har lav inntekt og mangler forbruksgoder opplyser at de kan spare? Også forholdet mellom subjektiv fattigdom og ulike fattigdomsindikatorer slik som boligfattigdom, mottak av sosialhjelp og sosial fattigdom undersøkes. Kan noen av disse faktorene være med å bidra til en bedre forståelse av subjektiv fattigdom?

I tredje del vil det ved en logistisk regresjon bli utforsket hvilke variabler som i størst grad påvirker fattigdomsfølelsen. Hvilke av de utforskede fattigdomsindikatorene har størst forklaringskraft? Notatets siste del vil undersøke om barn som vokser opp i subjektivt fattige familier i større grad enn andre barn opplever at de vokser opp i fattigdom. Dette vil bli gjort ved en kartlegging av deres kontakt med offentlige myndigheter som barnevern, og PPT på skolene, og disse barnas forhold til sine foreldre.

Analysen bygger på en panelundersøkelse med et longitudinelt design. De samme familiene er fulgt gjennom tre datainnsamlinger (2003, 2006 og 2009). Barna/de unge var i alderen 12-18 år i 2009.

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Studien viser at det ikke er noen lineær sammenheng mellom inntekt og subjektiv fattigdom. Det er ikke slik at de med lavest inntekt nødvendigvis føler seg fattige. Familiens disponering av inntekten er en like viktig faktor. Det er flere familier med inntekt under fattigdomsgrensen som kan spare, og det er flere familier med tilnærmet normal inntekt som opplyser at pengene ikke strekker til.

Når fokus dreies til endringer i inntekt og skiftninger i om man føler seg fattig eller ikke, kommer det frem at det å ha lav inntekt over tid fører til en noe større grad av fattigdomsfølelse. Funnene tyder på at høyere inntekt gir, som antatt, størst sjanse for ikke å føle seg fattig. Stabilt lav inntekt gir en økt sjanse for å føle seg fattig. Samtidig er det flere av respondentene som begynner å føle seg fattige, og flere som ikke lenger har denne fattigdomsfølelsen tross den samme stabilt lave inntekten.

Familiene er spurt om de har vært på ferie siste året. De subjektivt fattige familiene har i mye mindre grad enn andre vært på ferie siste år. De subjektivt fattige familiene er i mye større grad også boligfattige. Det er en økning over tid i antallet som har tre eller flere problemer med boligen. Det å være boligfattig samvarierer med å leie bolig, og spesielt på det private leiemarkedet.

Det er stor samvariasjon mellom å føle seg fattig og å motta sosialhjelp i utvalget. Dette tyder på at det er en forventet sammenheng mellom inntekt og det å motta sosialhjelp, men at det å anse seg som fattig i større grad påvirker om man mottar sosialhjelp. Lav inntekt alene har mindre forklaringskraft enn det å både ha lav inntekt og å anse seg som hjelpetrengende.

Blant familiene som føler seg fattige, er det mye større grad av sammenfall mellom fattigdomsindikatorerne enn for de andre familiene. Opphopningen på fattigdomsindikatorerne viser at barn som vokser opp i familier som er subjektivt fattige, er i faresonen for å ha et lite fordelaktig utgangspunkt når de selv trer inn i voksenlivet. Variablene som i størst grad bidrar til en fattigdomsfølelse, er det å motta sosialhjelp og å ha dårlige boligforhold. Variablene som i størst grad beskytter, er deltakelse i arbeidslivet og det å være stabilt to forsørgere i husholdningen.

Barna i de subjektivt fattige familiene anser i større grad at familien har dårlig råd enn barn i familier som defineres kun ut fra vedvarende lav inntekt. Det tyder på at disse foreldrene i mindre grad klarer å skjerme barna. Barna som anser familieøkonomien som dårlig, har et noe dårligere forhold til sine foreldre enn barn som anser familieøkonomien som god.

Barna i de subjektivt fattige familiene er i større grad i kontakt med offentlige instanser som BUP, PPT og barnevernet enn andre barn.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

MOSHUUS ET AL.

VERDIGHETSFORVALTNING I LIV PÅ GRENSEN. EN KVALITATIV STUDIE AV BARN OG FORELDRE MED VEDVARENDE LAV INNTEKT.

ÅR
2010
LAND
NORGE

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Hushold med vedvarende lav inntekt, definert som under 60 prosent av medianinntekten i tre av de siste fem årene. I alt 35 hushold med 69 barn samt 25 barn i 23 av disse husholdene igjen. 18 hushold ble intervjuet i Oslo og 17 utenfor Oslo. I 22 av husholdene hadde foreldrene norsk bakgrunn, og i 13 hushold hadde de innvander- eller flyktningbakgrunn. Flertallet av husholdningene (25) besto av en enslig forsørger. Bare i ett av husholdene med to forsørgere hadde forsørgerne norsk bakgrunn.

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Overordnet målsetting var å få mer utfyllende kunnskap om hverdagen til barn og foreldre i hushold med vedvarende dårlig økonomi, til forskjell fra familier som opplever kortvarige perioder med lavinntekt.

Problemstillinger:

- Hva slags strategier benytter barn og voksne for å håndtere virkningene av langvarig dårlig økonomi når strategiene for å håndtere kortvarig dårlig økonomi ikke lenger er tilstrekkelige?
- På hvilke måter er barn og voksne fra hushold med langvarig dårlig økonomi selv aktører i forhold til offentlige og private tilbud og hjelpeinstanser?
- I hvor stor grad treffer den pågående statlige satsingen mot barnefattigdom akkurat denne gruppe, eller i hvor stor grad treffer den primært de mange flere fra hushold med kortvarig knapp økonomi, som også er lettere å hjelpe?

Intervjuundersøkelse. Intervjuene ble gjennomført av et team. Samtalene ble ikke tatt opp på bånd, men det ble tatt grundige feltnotater. Intervjuguide med temaer ble brukt.

Rekruttering av informanter foregikk via frivillige organisasjoner (17 hushold) og via kontaktpersoner i kommunene og bydelene som deltok i to statlige tilskuddsordninger mot barnefattigdom (18 hushold).

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Offentlige støtteordninger har stor betydning for økonomien over tid. Støtten husholdene fikk hadde kritisk betydning for deres økonomi. Flere løste situasjonen ved å kutte i personlige behov. Noen fant saksbehandlere som sympatiserte spesielt med deres situasjon, mens andre fikk ansatte i kristne hjelpeorganisasjoner til å kontakte det offentlige på deres vegne. Saksbehandlernes skjønnsanvendelse ble opplevd som sentral, og informantene følte seg dels prisgitt måten hver enkelt saksbehandler brukte sitt skjønn i forhold til dem på. Sviktende helse inngikk i fortellingene om den enkeltes kamp i forhold til livsbetingelser som var påført dem av omstendigheter de ikke har kontroll med, på linje med avhengigheten av offentlig støtte. Svært mange av husholdene hadde svake lokale nettverk rundt seg.

Barn som lever i hushold med lave inntekter over lang tid, preges av strategiske handlemåter for

å vinne fram med sine interesser i kampen om husholdets knappe ressurser. Barnas viktigste, strategiske handlemåte handlet om å utligne, eller omgjøre, deres opplevelser av å skille seg ut i forhold til jevnaldrende. Hvilke konkrete mestringsstrategier de valgte for å få dette til varierte mellom å være problemorienterte, kognitive, emosjonelle og mer passive. Noen kunne også velge mer aktive og kanskje lite funksjonelle strategier.

I foreldrenes fortellinger gikk igjen at de ikke fikk den offentlige støtten de mente de hadde krav på. Ansvar ble plassert hos offentlige myndigheter, samtidig som foreldrene formidlet at de gjorde det beste ut av situasjonen. Det å håndtere absolutt fattigdom gir de som opplever det en opplevelse av verdighet tilbake.

Samtidig som prosjektet i hovedsak fikk barns hverdagshistorier om liv som ikke var veldig annerledes enn fortellingene vi ville forvente fra barn i hjem med færre økonomiske problemer er historiene likevel ikke helt de samme. Det dreier seg om at det som tilsynelatende er likt andre barns situasjon i fortellingene, handler om å gjøre om på opplevelser av ulikhet, om å oppheve opplevelser av å skille seg ut fra andre barn.

Flere av de voksne kjente ikke til noen spesiell satsing mot barnefattigdom og for flere har ikke satsingen ført til dramatiske forandringer i deres situasjon. Tiltak som familiene har mottatt har ikke blitt oppfattet som del av en ekstra satsing. Det var mange historier om informanter som følte seg forfordelt. Flere hadde imidlertid positive erfaringer som indirekte kan tyde på at støtteordningene nådde fram til noen i målgruppen. Dette dreier seg om tiltak hvor utvalgte hushold får spesialoppfølging. Historier fra informanter som forteller om hvordan negative erfaringer med hjelpeapparatet har forandret seg etter å ha møtt en helt spesiell «hjelper» som har hatt forståelse for akkurat deres situasjon. Materialet gir ikke noen informasjon om i hvor stor grad innsatsen for å få til bedre tverrfaglig og tverretatlig samarbeid bidrar til å hjelpe de med langvarig lavinntekt. Det betyr mye for både voksne og barn å oppleve seg som verdige, som lik andre samfunnsborgere, selv om de har lite penger utover 2000-tallet. En interessant tendens er at forskjellene mellom lavinntekt- og kontrollutvalget ser ut til å øke i 16-18 års alderen, særlig for plager og psykosomatiske symptomer. Dette kan tyde på at opplevelsen av familiens inntektssituasjon blir mer belastende når tenåringer står på terskelen til voksenlivet.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

NORDVIK

BOLIG OG BOFORHOLD.

ÅR
2010
LAND
NORGE

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Barnefamilier med minst ett barn i alderen 3-9 år i 2000.

Studien utgjøres av to utvalg:

- 1) Et lavinntektsutvalg med barn hvor familien hadde lav inntekt i 2000 (3 075 barn med tilhørende familier).
- 2) Et kontrollutvalg med et representativt utvalg av barn i familier fra alle inntektsgrupper (486).

Lavinntektsfamiliene er definert som barnefamilier med en ekvivalent familieinntekt etter skatt under 60 prosent av medianen i 2000.

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Hvordan bor familier i lavinntektsutvalget i 2009 og hvordan henger boligkarrierenes forløp sammen med inntektshistorien frem mot 2009? Sentrale variabler er: disposisjonsform, boligkvalitet og antall flyttinger.

Analysen bygger på en panelundersøkelse med et longitudinelt design. De samme familiene er fulgt gjennom tre datainnsamlinger (2003, 2006 og 2009). Data er innsamlet og levert av SSB og er av tre typer: Besøksintervjuer, selvutfyllingsskjemaer og informasjon fra offentlige registre. SSBs intervjuere har intervjuet barn, unge og foreldre ved alle tre tidspunktene. Barna/de unge var i alderen 12-18 år i 2009.

Rapporteringen omfatter kun de husholdene som har deltatt i intervjuundersøkelsen både i 2003 og 2009.

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Gjennomgangen av boforholdene over tid for hushold med lave inntekter og barn drives av tre forskjellige mekanismer. For det første bedrer mange sin økonomi og bruker dette til å bedre sine boforhold. For det andre kan det se ut som den rene livsfasedynamikken fører til bedring i boforholdene, også innen av gruppen med hushold med stabilt svak økonomi. For det tredje, en ikke veldig stor gruppe ser ut til å bli hengende etter.

Inntekt og også inntektsfattigdom har betydning for hvilke boforhold barnefamilier oppnår. Kontrollgruppen har bedre boligkvalitet, mindre trangbodddhet og eier sin bolig i større grad enn det lavinntektsutvalget gjør. Det er først og fremst blant dem med de laveste inntektene en finner familier som leier bolig av kommunen. Andelen som leier bolig av kommunen faller imidlertid over tid, også i den laveste inntektsgruppen. Innvandrerfamilier med ikke-vestlig bakgrunn tilhører i langt mindre grad kategorien av stabile boligeiere og har høyere innslag av varig leie.

Kvalitetsproblemene synes å være større i den kommunale boligmassen enn det er i boligmassen ellers. Blant familiene som karakteriseres som stabilt fattige er en forholdsvis høy andel som er trangbodde, både etter objektive og subjektive kriterier.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

NOVA

UNGDATA. NASJONALE RESULTATER 2010-2012.

ÅR

2013

LAND

NORGE

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Ungdommer fordelt på 101 kommuner som deltok i Ungdata i perioden 2010-2012 (N=40 473). Respondentene er elever på ungdomstrinnet, relativt jevnt fordelt mellom gutter og jenter og mellom 8., 9. og 10. trinn. Samlet har minst 78 prosent av ungdommene som har vært bosatt i de aktuelle kommunene da undersøkelsen ble gjennomført, deltatt i Ungdata.

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Ungdata skal gi en oversikt over den lokale oppvekstsituasjonen. Målet med denne rapporten har vært å gi en samlet presentasjon av hva ungdom svarer i de lokale undersøkelsene, for å gi et bilde av situasjonen på landsbasis. Foreliggende rapport omhandler 20 av de temaene som inngår i spørreskjemaet i Ungdata. Temaene er: foreldre, venner, lokalmiljøet, skoletrivsel, motivasjon, utdanningsplaner, organisert fritid, hjemme, ute med venner, mediebruk, helse, psykiske plager, trening, matvaner, tobakk, alkohol, hasj, kriminalitet, mobbing og vold.

Svarene er blitt analysert blant annet på bakgrunn av kjønn og familiens økonomiske situasjon.

Undersøkelsene gjennomføres elektronisk i skoletiden.

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Fem prosent av ungdommene svarer at familien deres har hatt dårlig råd de siste to årene. Ungdata viser tydelige sammenhenger mellom ungdoms livskvalitet og familiens økonomiske ressurser. Ungdom i familier med dårlig råd er gjennomgående mindre tilfreds, og er sjeldnere fornøyd med foreldre, venner og lokalmiljøet. Samtidig er færre motivert for skole og høyere utdanning, og færre er med i organiserte fritidsaktiviteter.

Ungdom i familier med dårlig råd skiller seg negativt ut når det gjelder alle helseindikatorne som er behandlet i rapporten. De er sjeldnere fornøyd med egen helse, har oftere symptomer på depressive plager, spiser sjeldnere faste måltider og andelen som trener er mindre enn blant ungdom i familier med bedre råd.

Ungdata viser også en klar sammenheng mellom dårlig råd i familien og risikofaktorer relatert til rusmiddelbruk, kriminalitet, mobbing og vold.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

NOVA

UNG I OSLO 2015.

ÅR
2015
LAND
NORGE

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Ungdommer på alle klassetrinn på ungdomsskolen og i videregående opplæring i Oslo (både private og offentlige skoler). 58 grunnskoler og 30 videregående har deltatt.

N=24 163 ungdommer

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

kartlegge ulike sider ved ungdoms hverdag og deres levekår, og å undersøke endringer over tid gjennom å sammenlikne med tre tidligere Ung i Oslo-studier (fra 1996, 2006 og 2012). I rapporten studeres blant annet hvordan ungdom har det i ulike bydeler, og Oslo sammenliknes med resten av landet.

Ung i Oslo 2015 dekker alle klassetrinn Spørreskjemaet omfatter mange ulike temaer. Det ble laget to versjoner, ett til elever på ungdomsskolen og ett til elever i videregående. Til grunn for undersøkelsen ligger Ungdatas grunnmodul som omfatter rundt 160 spørsmål.

Spørreskjemaet omhandler: forholdet til foreldre, venner og lærere; utdanning og skole; fritidsaktiviteter; rusmidler, kriminalitet, mobbing og vold; fysisk og psykisk helse; idrett og trening; politikk og samfunn samt demografiske opplysninger.

Undersøkelsen ble gjennomført på 58 grunnskoler og 30 videregående i Oslo mellom uke 3 og 13 i 2015. Spørreskjemaet ble besvart i skoletiden på en av skolenes datamaskiner. De fleste har brukt under en skoletime på utfyllingen. Svarprosenten er rundt 79 prosent.

FORFATTERENS KONKLUSJONER

forhold til venner og foreldre, de trives på skolen, er aktive på fritiden, har god helse, ruser seg lite og begår ikke kriminalitet. Undersøkelsen viser likevel at det er mange som opplever utfordringer i ungdomstiden, og at det er klare mønstre i hvem som kommer dårligere ut.

For eksempel så er ungdom med høy sosial bakgrunn mer fornøyde med sine foreldre enn de med lav sosial bakgrunn. Det er også noe færre av de med lav sosial bakgrunn har en fortrolig venn i forhold til de med høy sosial bakgrunn.

De med høy sosial bakgrunn er mest fornøyd med lokalmiljøet der de bor.

Blant de med norsk bakgrunn er det færre med lav sosial bakgrunn som trives i skolen enn de med høy sosial bakgrunn. Uavhengig av innvandrerbakgrunn bruker de med lav sosial bakgrunn noe mindre tid på lekser enn de med middels eller høy bakgrunn. De med lav sosial bakgrunn skulker oftere enn de med middels og høy sosial bakgrunn. Dette gjelder både de med og uten innvandrerbakgrunn. Det er klart flest av de unge med høy sosial bakgrunn som planlegger høyere utdanning.

Andelen som deltar i organiserte fritidsaktiviteter varierer klart med sosial bakgrunn, der de med lav sosial bakgrunn deltar i minst grad. Det er ikke store forskjeller i hvor mye tid ungdommene bruker hjemme etter sosial bakgrunn, men sammenhengen varierer med innvandrerbakgrunn. De med lav sosial bakgrunn sitter mer foran skjermen enn de med høy sosial bakgrunn.

Det er markant flere som er fornøyd med egen helse blant de med høy sosial bakgrunn enn blant de med lav sosial bakgrunn. Det er vanligere å reise ukentlig blant de med høy sosial bakgrunn enn blant de med lav sosial bakgrunn. De med lav sosial bakgrunn har noe oftere fysiske plager sammenliknet med de med middels eller høy sosial bakgrunn. Det er flere med lav sosial bakgrunn som har psykiske plager sammenliknet med de med høy sosial bakgrunn.

De med høy sosial bakgrunn har oftere vært beruset sammenliknet med de med lav sosial bakgrunn, både blant de med og uten innvandrerbakgrunn.

Blant de uten innvandrerbakgrunn er det flere av de med lav sosial bakgrunn som har begått kriminelle handlinger, enn blant de med høy sosial bakgrunn. De som har foreldre med lav sosioøkonomisk status, rapporterer noe oftere at de blir mobbet sammenliknet med de som har foreldre med høy sosioøkonomisk status. Utsatthet for vold varierer med sosial bakgrunn blant de uten innvandrerbakgrunn; de med lav sosial bakgrunn utsettes oftere for vold enn de med høy sosial bakgrunn.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

NULAND ET AL.

TILTAK FOR FATTIGE BARN OG UNGE. EVALUERING AV FATTIGDOMS-TILTAKENE INNENFOR TILSKUDDSORDNINGEN "BARNE OG UNGDOMSTILTAK I STØRRE BYSAMFUNN».

ÅR
2010
LAND
NORGE

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Evaluering av tilskuddsordningen «Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn».

Tilskuddsordningen har to hovedmålgrupper:

- 1) barn, unge og familier berørt av fattigdomsproblemer
- 2) ungdom fra 12-25 år med spesielle behov, utsatte ungdomsgrupper og ungdomsmiljøer.

Tilskuddsordningen skal bidra til å bedre oppvekst- og levekår for barn, unge og familier i større bysamfunn.

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Den overordnede målsetningen er å få mer innsikt i resultatene av departementets fattigdomssatsing. Målet med prosjektet er å evaluere selve tiltakene og måten tilskuddsordningen blir forvaltet i de kommunene/bydelene som er med.

Sentrale problemstillinger i tiltaksevalueringen er blant annet:

- Ser vi endringer over tid i hvilke prosjekter som har blitt initiert og prioritert?
- Er det systematiske tendenser til at noen typer av tiltak har nådd frem til målgruppen i større grad enn andre?
- Er det noen målgrupper det har vist seg særlig vanskelig å nå, i tilfelle hvilke og hvorfor?
- Kan vi identifisere «god praksis», det vil si tiltak som i større grad enn andre har nådd målgruppen, og som oppleves utgjøre en positiv forskjell?
- Hvilken rolle har samarbeid med andre aktører spilt,?

Problemstillinger for evalueringen av tiltaksforvaltningen er blant annet:

- Hva slags oppfatninger om fattigdomsproblemene lokalt ligger til grunn for kommunenes/bydelenes arbeid med tilskuddsordningen, og i hvilken grad inngår dette arbeidet i en overordnet strategi for bekjempelse/avhjelpning av fattigdom blant barn og unge?
- Hva kjennetegner kommuner som har fått igjennom mange gode søknader fra eksterne aktører, herunder frivillige organisasjoner?
- Hvilke strategier og hensyn har kommunene lagt til grunn for sin prioritering av søknadene ved oversendelsen til departementet?
- I hvilken grad mener kommunene at departementet følger kommunenes/bydelenes prioriteringer?
- I hvilken grad har kommunene mestret å forankre tiltakene i den lokale strukturen, og hvordan har kommunene tenkt rundt videreføring av vellykkede tiltak?

Studien er basert på tre datakilder: 1) en kvantitativt orientert dokumentanalyse av tilskuddskommunenes søknader; 2) kvalitative intervjuer i syv case-kommuner og 1 bydel i Oslo. De fleste intervjuene (28 av 29) ble tatt opp, mens 1 ble skrevet ut basert på notater fra intervjuet; 3) data fra en spørreundersøkelse rettet mot kontaktpersonene i alle tilskuddskommunene. Det ble sendt ut spørreskjemaer til 30 kommuner og bydeler, hvorav 27 besvarte spørsmålene. Dette gir en svarprosent på 90.

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Mangfoldet i tiltaksutvikling og organiseringsformer vitner om at man legger opp til å tilpasse tiltakene til lokale utfordringer, og siden de lokale utfordringene og forutsetningene varierer, er det dermed ikke grunnlag for å peke ut én eller to kommuner eller tiltak som særlig vellykkede. Noen elementer er imidlertid definert som god praksis og suksesskriterier: 1) Ansatte som har et brennende engasjement for arbeidet sitt og ildsjeler, 2) kontinuitet i staben som drifter tiltaket, 3) å ta utgangspunkt i de eksisterende tjenestene tilgjengelige i kommunen, 4) utvikle samarbeidsrelasjoner slik at tjenestene åpner for å ha som mål å inkludere barn og ungdom som opplever fattigdom, 5) systematisk rekruttering av deltakere med klare avgrensninger av risikogrupper kan sikre at tiltakene når dem som trenger det mest, 6) integrerende tiltak og hindre at deltakelse stigmatiserer en allerede utsatt målgruppe, 7) samarbeid med foreldre, 8) tiltak der man har mulighet for å komme tidlig på banen og sette i gang med tidlig intervensjon samt systemer for å se skole, hjem og fritid i sammenheng, 9) involvering og samarbeid med arbeidsgivere og privat næringsliv for å sikre muligheter for praksis og innpass på arbeidsmarkedet for ungdom som står utenfor opplæring og utdanning.

Kommunene opplever tilskuddsordningene for å sikre ferie- og fritidsopplevelser for barn, ungdom og familier som opplever fattigdom, samt å sikre arbeidsmarkedskvalifisering for ungdom som hensiktsmessige tiltak. Allikevel er det ikke alltid innlysende for informantene i hvilken grad arbeidet i tilskuddsordningen er tilstrekkelig målrettet til at man faktisk når fattige barn og ungdom, særlig om man legger en mer materiell forståelse av fattigdom til grunn.

Flertallet av informantene erfarer at de statlige satsingene treffer de utfordringene de møter lokalt. Tilskuddskommunene gir inntrykk av at samordning av de ulike tilskuddsordningene er en utfordring fordi de er med å forsterke sektorinndelingen i barnefattigdomsarbeidet også lokalt i kommunene. Tiltaksutøverne er i stor grad opptatt av å innrette tiltak kostnadseffektivt, men samtidig er flertallet av informantene usikre på hvorvidt arbeidet kan videreføres dersom statlige tilskudd opphører. I tilskuddsordningen er inntrykket at kommunene er enige i målene som settes frem i rundskrivet, samtidig som det er rom for å utvikle lokale mål tilpasset lokale forhold.

Funnene tyder på at det i liten grad har blitt utviklet kommunale handlingsplaner eller styringsverktøy som legger føringer for tiltakene som mottar støtte. På den ene siden ønsker kommunene mer konkret veiledning og retningslinjer for implementering av arbeidet og oppfølgingen av tilskuddsordningen. På den andre siden ønsker kommunene også mer frihet til å bestemme innretning på tiltak innenfor en kjent ramme slik at de kan tenke helhet i kommunens innsats. Flere av informantene er opptatt av rolleavklaring i innsatsen og uttrykker frustrasjon knyttet til uklarheter i hvem som egentlig forvalter ordningen (kommune eller departement).

Funnene tyder også på at det er utfordringer knyttet til manglende kriterier for måloppnåelse, og at det er vanskelig å evaluere effektene av den type tiltak som inngår. Inntrykket fra undersøkelsen er at kommunene har tiltro til at tiltakene har positiv effekt på målgruppen.

Funnene tyder videre på at kontaktpersonene opplever å ha gode muligheter til å gi tilbakemeldinger til departementet, men det er flere av tiltaksutøverne som hadde ønsket seg mer direkte dialog med departementet og tilbakemeldinger om hvordan departementet vurderer arbeidet som gjennomføres.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

OTTOSEN ET AL.**BØRN OG UNGE I DANMARK. VELFERD OG TRIVSEL 2010.**

ÅR
2010
LAND
DANMARK

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Barn og unge i aldersgruppene 3, 7, 11, 15 og 19 år.

Surveyundersøkelsen 2009: N=6 267

For de 3- og 7-årige barna deltok barnas mødre som informanter.

Registerbasert data: N=336 000

Tar utgangspunkt i relativ forståelse av fattigdom. 50 prosent av medianinntekten.

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Indikatorundersøkelse (panelstudie) basert på register- og surveydata. I undersøkelsen inngår 8 velferds-domener som dekker 36 komponenter og 102 indikatorer. Formålet med prosjektet "Børn og unge i Danmark" er å skape et solid kunnskapsgrunnlag om den danske barnebefolkningens velferd og trivsel generelt. Undersøkelsen har fokus på hvordan velferd og trivsel fordeler seg i populasjonen ut fra blant annet kjønn, familieforhold og ulike bakgrunns-faktorer. I tillegg skal prosjektet gi kunnskap som kan brukes i det sosiale barnearbeidet.

Kapitlene det refereres til omhandler barn og unges materielle velferd og de fysiske rammene rundt deres hverdagsliv slik som boforhold og lokalmiljø. Materiell velferd belyses ved hjelp av tre komponenter; 1) relativ inntektsfattigdom; 2) foreldrenes tilknytning til arbeidsmarkedet og 3) graden av materiell deprivasjon, herunder også utdanningsmessige og kulturelle ressurser.

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Analysene på området materiell velferd viser at 5,5 prosent av alle danske barn og unge i de aktuelle aldersgruppene er fattige. Det er flere familier uten arbeid som lever under fattigdomsgrensen. Deltakerne i surveyundersøkelsen ble spurt om familien har: 1) oppvaskmaskin; 2) baderom; 3) bil; 4) om barnet har eget rom og 5) om de har vært på ferie i løpet av det siste året. De fleste (72 %) er definert som å ha høy velstand i forhold til den aktuelle definisjonen. Barn og unge med minoritetsbakgrunn savner oftere enn majoritetsbefolkningen velferdsgoder. Omkring 31 prosent av innvandrere eller etterkommere lever i familier med lav velstand.

Når det gjelder boforhold og lokalmiljøet viser analysene at det er sosialt utsatte grupper, innvandrere, arbeidsledige, fattige og enslige forsørgere, som leier bolig (fattige barn 66 % mot 31 % ikke fattige barn). Litt over halvparten av barnebefolkningen med minoritetsbakgrunn er trangbodd. Sosialt utsatte barn og unge er også i stor grad utsatt for dårlige boforhold som mugg, kulde, støy etc. Dette gjelder 43 prosent av barn med minoritetsbakgrunn og 42 prosent av barna definert som fattige. Hvert 10 barn eller ungdom har erfaring med mange flyttinger (definert som å ha flyttet oftere enn annen hvert år). 4 prosent av deltakerne i surveyundersøkelsen (de i 11-, 15-

og 19-årsalderen) opplever lokalmiljøet som utrygt. Opplevd utrygghet er mest utbredt blant yngre barn, jenter og grupperinger av barn som bor i sosialt utsatte boligområder.

På stort sett alle åtte domene er det minst dobbelt så mange marginaliserte barn og unge fra familier med lavere sosioøkonomisk status i forhold til familier med høyere sosioøkonomisk status.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

OTTOSEN & SKOV

FATTIGDOM BLANT BØRN FØDT I 1995.

ÅR
2013
LAND
DANMARK

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Danske mødre og deres barn født i 1995 (dvs. at de var 15 år i 2011).

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Hvilke implikasjoner har bruk av ulike måleinstrumenter for fenomenet barnefattigdom? Analysen fokuserer på tre dimensjoner: andelen fattige barn, betydningen av å være fattig og årsaker til at barn lever i fattigdom. Det undersøkes om fattige barn har en høyere sannsynlighet for å være ekskludert/marginalisert på områder som utdanning, sosiale relasjoner, helse og risikoatferd.

Analysen bygger på data fra Børneforløbsundersøkelsen (BFU). De samme familiene er fulgt gjennom fem datainnsamlinger (1996, 1999, 2000, 2007 og 2011).

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Analysen viser at andelen fattige barn er 3-7 prosent og at andelen av fattige barn har økt i løpet av kohortens oppvekst. Analysen indikerer videre at fattige 15-åringer hyppigere er i risiko for å bli marginalisert (også på lang sikt). Det er relativt flere av dem som skulker og karaktergjennomsnittet er lavere enn blant andre jevnaldrende. De er hyppigere utsatt for mobbing og driver ikke med sport. Det er flere som røyker blant de fattige 15-åringene, flere har prøvd å røyke hasj og de drikker oftere store mengder alkohol.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

OTTOSEN ET AL.

BØRN OG UNGE I DANMARK. VELFÆRD OG TRIVSEL 2014.

ÅR
2014
LAND
DANMARK

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

En del av rapporten bygger på data fra en empirisk undersøkelse som ble gjennomført i 2013 blant barn og unge i alderen 3-19 år.

Fattigdom definert som 50 prosent av medianinntekt.

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Formålet med prosjektet "Børn og unge i Danmark" er å skape et solid kunnskapsgrunnlag om den danske barnebefolkningens velferd og trivsel generelt. Undersøkelsen har fokus på hvordan velferd og trivsel fordeler seg i populasjonen ut fra blant annet kjønn, familieforhold og ulike bakgrunnsfaktorer. I tillegg skal prosjektet gi kunnskap som kan brukes i det sosiale barnearbeidet.

Undersøkelsen fokuserer spesielt på å identifisere kategorier av utsatte barn og unge. For det tredje kan prosjektet ses på som et verktøy som gjør det mulig å følge barnebefolkningens velferd over tid.

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Det er ikke store endringer fra 2009-2013 når det gjelder alder, kjønn og familiebakgrunn. Analysene viser at de fleste yngre barn trives, men at livet blir mer komplekst med årene. Tenåringer er således mer utsatte enn yngre barn.

Det er heller ikke noen forskjeller mellom jenter og gutter i tidlige år når det gjelder trivsel, men fra de blir tenåringer er det tegn på at guttene markerer seg negativt ved å ha en usunn livsstil eller utagerende atferd. Barn og unge med innvandrerbakgrunn er betydelig mer utsatte enn majoritetsungdommen. Dette skyldes spesielt at de vokser opp under dårligere materielle forhold og har dårligere boforhold.

Barn og unge med minoritetsbakgrunn er fire ganger så hyppig som majoritetsungdom inntektsfattige. De bor også oftere i leiebolig og er trangbodd. Siste målingen viser imidlertid tegn på at flere av disse familiene har klart å kjøpe bolig.

På nesten alle velferdsdomener er forekomsten av utsatthet større blant barn og unge fra familier med lav sosioøkonomisk status i forhold til barn fra familier med høy sosioøkonomisk status.

Undersøkelsen viser at barnefattigdommen ikke har steget, men at barn og unge som bor i fattige familier på måletidspunktet i 2013 er utsatt for materiell deprivasjon på flere områder enn de barna som ble definert som fattige i 2009. Færre 15-åringer har jobber i 2013 sammenlignet med 2009, noe som betyr at de unge har mindre penger til forbruk.

Overordnet viser undersøkelsen at de unges atferd har forbedret seg betydelig. De spiser mer sunt, begynner å røyke seinere, er mer fysisk aktive, drikker seg mer sjeldent fulle, bruker mindre stoff, debuterer seinere seksuelt og er i mindre grad utsatt for og utøver kriminelle handlinger.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

SANDBÆK

CHILD POVERTY IN A RICH WELFARE STATE.

ÅR

2013

LAND

NORGE

NUMMER

A

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Barnefamilier med minst ett barn i alderen 3-9 år i 2000.

Studien utgjøres av to utvalg:

- 1) Et lavinntektsutvalg med barn hvor familien hadde lav inntekt i 2000 (3 075 barn med tilhørende familier).
- 2) Et kontrollutvalg med et representativt utvalg av barn i familier fra alle inntektsgrupper (486).

Lavinntektsfamiliene er definert som barnefamilier med en ekvivalent familieinntekt etter skatt under 60 prosent av medianen i 2000.

Familiene og barna er intervjuet på tre tidspunkter; 2003, 2006 og 2009. I første runden var barna 6-12 år og i siste runden var de 12-18 år. De to utvalgene hadde omtrent like mange gutter som jenter, men de som var i kontrollgruppen var noe eldre. Den største forskjellen mellom gruppene var etnisk bakgrunn. Det er betydelig flere med ikke-vestlig bakgrunn i lavinntektsutvalget enn det er i kontrollutvalget. Det er også flere yrkesaktive foreldre i kontrollutvalget.

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Artikkelen belyser fattigdom i en velferdsstat med lav arbeidsledighet og økonomisk vekst.

De utvalgte familienes økonomiske utvikling (fra 2000-2007) og levekårsvariabler slik som konsumpsjon, boforhold og subjektiv fattigdom (fra 2000-2009) undersøkes. Problemstillingene er: Hvor stor andel av de utvalgte familiene har fortsatt en inntekt under 60 prosent av medianinntekten 8 år etter at utvalget ble foretatt, hvor stor andel har økt inntekten og kommet over den satte fattigdomsgrensen og hvor mye har deres inntekt økt i perioden. Det gjøres også en analyse av familienes materielle levekår, subjektiv fattigdom og i hvilken grad de opplever savn (mangel) på samtlige tre områder.

Analysen bygger på en panelundersøkelse med et longitudinelt design. De samme familiene er fulgt gjennom tre datainnsamlinger (2003, 2006 og 2009).

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Omlag 1/3 hadde inntekt under 60 prosent av medianinntekten gjennom hele perioden, omtrent like mange hadde beveget seg oppover, 39 prosent var over grensen gjennom hele perioden. Enslige forsørgere skilte seg ikke fra lavinntektsutvalget i helhet, men både ikke-vestlige innvandrere og personer som ikke var i arbeid kom betydelig dårligere ut.

Det var signifikante forskjeller mellom utvalgene når det gjaldt eie av oppvaskmaskin, vaskemaskin, fryser og bil både i 2003 og 2006, men i 2009 hadde nesten alle i lavinntektsutvalget tilgang til de aktuelle forbruksvarene. Det er imidlertid forskjeller innad i lavinntektsutvalget, for eksempel når det gjelder oppvaskmaskin og bil. Også barna rapporterte, i 2009, om forskjeller når det gjaldt å ha en sykkel, snowboard eller CD-spiller.

En majoritet av familiene som har lavinntekt gjennom perioden eier sin egen bolig, og en majoritet av barna har eget rom. Det er imidlertid forskjeller mellom lavinntektsutvalget og kontrollutvalget og innad i lavinntektsutvalget. Familier med stabilt lav inntekt eier mer sjeldent sin bolig. De rapporterer oftere boligproblemer slik som trangbodddhet og barna har mer sjeldent eget rom.

Blant familiene med stabilt lav inntekt under den satte grensen svarte 16 prosent at de ikke fikk endene til å møtes/pengene til å strekke til.

Det er systematiske og signifikante forskjeller mellom lavinntektsutvalget og kontrollutvalget på de fleste av de undersøkte områdene. Mange av familiene som ble definert med inntekt under fattigdomsgrensen i 2000 beveget seg ganske fort opp over grensen. Allerede ett år etter at utvalget ble gjort hadde halvparten beveget seg opp over fattigdomsgrensen. Det har imidlertid gått sakte og i perioden 2005-2007 er lavinntektsutvalget i en vanskeligere situasjon enn kontrollutvalget.

Det er fortsatt signifikante forskjeller mellom de to utvalgene når det gjelder forbruksvarer. Forskjellene er størst når det gjelder boforhold (disposisjonsform og standard). Opphopingen av dårlige levekår er størst innad i lavinntektsutvalget, familier uten tilknytning til arbeidsmarkedet, enslige forsørgere og ikke-vestlige innvandrere.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

SIEVERTSEN & DE MONTGOMERY

BØRN I LAVINDKOMSTFAMILIER.

ÅR
2015
LAND
DANMARK

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Alle barn født i årene 1980-1982 som var bosatt i Danmark. For utdanning samtlige som har avsluttet «folkeskolen» mellom 2001/2002 og 2012/2013.

Kun personer som fortsatt bor i Danmark når de er 30 år er inkludert i analysene.

Husholdningene er definert som lavinntektshusholdninger dersom inntekten er lavere enn 60 prosent av medianinntekten, og i noen tilfeller under henholdsvis 40 og 50 prosent av medianinntekten.

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Belyser sammenhengen mellom husholdningenes disponible inntekt i barnas første 15 leveår og utfall seinere i livet (karakterer, utdanningsnivå, inntekt og arbeidsmarkedstilknytning). Det tas utgangspunkt i de som er født i 1980-1982 og utfallene måles i 30-årsalderen.

Rapporten gir også en oversikt over utviklingen i antall barn i lavinntektsfamilier fra 1980-2012 og oversikt over hva internasjonal forskning sier om årsakssammenhenger. Undersøkelsen er basert på registerdata rapportert inn fra ulike forvaltningsorgan.

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Undersøkelsen viser at det er meget klare sammenhenger mellom husholdningens inntekt og utfall seinere i livet. Barn som har levd et eller flere år i lavinntektsfamilier har en signifikant lavere inntekt som 30-åring, og de har lavere utdanning. Barna har imidlertid betydelig høyere inntekt enn det foreldrene hadde da barna ble født.

Det er en klar negativ sammenheng mellom husholdningens disponible inntekt og sannsynligheten for å ha opplevd arbeidsledighet i alderen 21-31. Også når det gjelder sannsynligheten for å være førtidspensjonist som 30-åring er det en klar negativ sammenheng.

Barn fra husholdninger med høyere inntekt får i gjennomsnitt høyere karakterer. Denne sammenhengen er sterkere for inntektsforskjeller tidlig i barndommen enn for inntektsforskjeller seinere i barndommen.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

SKOG HANSEN & LESCHER-NULAND

BOLIG OG OPPVEKST. KONSEKVENSER AV Å VOKSE OPP UNDER VANSKELIGE FORHOLD.

ÅR
2011
LAND
NORGE

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Familier med norsk, pakistansk eller somalisk bakgrunn med relativt lav inntekt og som leier kommunal bolig i Oslo.

N=11 familier (representert enten ved mor eller far og i to tilfeller både mor og far)

Familiene ble rekruttert fra fire bydeler med noe ulike boligstrukturer i Oslo. Det var to bydeler i indre by og to drabantbydeler.

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Formålet med prosjektet har vært å studere konsekvenser av å vokse opp under vanskelige boforhold (på kort og lang sikt). I prosjektet er det blitt gjennomført analyser av registerdata, en gjennomgang av foreliggende kunnskap og en kvalitativ studie. I rapporten det refereres til her er det redegjort for resultatene av litteraturgjennomgangen og den kvalitative studien.

Målet med den kvalitative studien er å få kunnskap om hvordan barnefamilier opplever det å bo i leid bolig, og deres opplevelse av hvordan dette påvirker barnas livssituasjon og levekår.

Studien har et særlig perspektiv på etnisitet og fattigdom. Prosjektet har tatt utgangspunkt i to problemstillinger: 1) hvilken betydning har vanskelige boforhold i oppveksten for barns levekår og sosiale inkludering? 2) Påvirker vanskelige boforhold i oppveksten barns levekår som voksne. Problemstillingene var knyttet til fire hovedtemaer: bosituasjon og boligstandard, boligkarriere og flyttemønster, bomiljø og barns oppvekstvilkår og erfaringer med offentlig hjelp.

Informantene ble rekruttert gjennom de kommunale instansene i bydelene. Intervjuene varte i 45 minutter til en time. I seks tilfeller ble de gjennomført hjemme hos familiene, i tre tilfeller i Fafos lokaler og i to tilfeller i bydelens lokaler. Alle intervjuene ble skrevet ut, anonymisert, tematisk organisert i matriser og analysert.

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Foreldre opplever at dårlige fysiske forhold i boligen og trangboddhet begrenser barnas liv. Det kan gi dårlig helse og være en begrensende faktor for oppfølging av skolearbeid og for samvær med venner.

Det største problemet oppleves å være et belastet bomiljø og segregering. Foreldrene er urolige for hvordan et sosialt miljø med utrygghet, konsentrasjon av sosiale problemer, dårlige levekår og skoler med svært høy andel elever med ikke-vestlig bakgrunn påvirker barnas livssjanser i det norske samfunnet.

Familier som leier boliger integrert i bomiljøer med generelt høyere levekår i nærmiljøet, gir

uttrykk for sterk verdsetting av nærmiljøkvaliteter som trygghet, uteområder, skolesituasjon og barnas muligheter for samvær med andre barn.

Det fremkommer en rekke foreldrestrategier for å dempe konsekvensene av vanskelige boforhold. Eldre blir så langt som mulig prioritert til å få eget rom. Noen velger andre skoler enn nærskolen for å unngå en skole med høy andel elever med ikke-vestlig bakgrunn. Ved flytting velger noen å beholde barna i samme skole for å gi stabilitet og trygghet.

Barnefamiliene har gjennomgående liten kjennskap til boligsosiale virkemidler utover bostøtten, og liten tro på egen mulighet til å eie egen bolig. Flere av informantene etterlyser mer oppfølging fra hjelpeapparatet og en helhetlig vurdering av sin bo og livssituasjon.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

SKOV & OTTOSEN

MATERIELL VELFÆRD OG FATTIGDOM.

ÅR
2012
LAND
DANMARK

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Samtlige barn født i 1995 og surveydata fra Barneforløbs-undersøkelsen (BFU) til SFI. Rapportens datagrunnlag utgjøres av 6 000 barn født i 1995 av mødre med dansk statsborgerskap. Familiene er blitt intervjuet fem ganger: 1996 da barna var 4-5 måneder, 1999 da de var 3,5 år, 2003 da barna var 7 år, 2007 da de var 11 år og i 2011 da barna var 15 år. Ved siste datainnsamling ble både de unge og deres mødre intervjuet. Dataene som utgjør grunnlaget for kapittel 4 inneholder opplysninger på individ- og familienivå om forhold knyttet til inntekt (registerdata fra 1995-2005) og fra BFU fra årene 1996, 1999, 2003, 2007 og 2011. I tillegg benyttes data om foreldrenes tilknytning til arbeidsmarkedet og utdanningsnivå samt familiesammensetning.

Pga. at undersøkelsen ikke omfatter barn med annen etnisk bakgrunn enn dansk og at ressursvake familier i større grad har falt fra underveis er det grunn til å tro at rapporten gir et mer positivt bilde enn det som er gjeldende for 1995 kohorten i sin helhet.

Tar utgangspunkt i en relativ fattigdomsforståelse.

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

I kapittelet fokuseres det på økonomiske kriterier for relativ fattigdom og på konsekvenser for unge som opplever materiell deprivasjon. Materiell deprivasjon måles ut fra 16 ulike indikatorer som sammen dekker fire aspekter av materiell deprivasjon: av økonomiske grunner unnlatt: 1) å kjøpe daglige fornødenheter slik som medisiner, dagligvarer med mer; 2) vedlikehold av bolig; 3) å gå til tannlege, frisør delta i fritidsaktiviteter, dra på ferie med mer; 4) å invitere venner, gå på kino og lignende sosiale aktiviteter.

Tre ulike mål for relativ fattigdom brukes:

- 1) inntekt
- 2) materiell deprivasjon
- 3) subjektiv fattigdom (familiene, dvs. mødrene, er spurt om hvordan de vurderer familiens økonomi alt i alt)

Inntektsfattigdom er definert ut fra OECD sin fattigdomsgrense.

For å få et bilde av konsekvensene av den relative fattigdommens varighet er utvalget delt inn i fire grupper: 1) Aldri fattige; 2) korttidsfattige (de som har opplevd relativt fattigdom i enkelte år); 3) mellom langtidsfattige (de som har opplevd relativt fattigdom i 2-3 år) og 4) langtidsfattige (de som har opplevd relativt fattigdom i 4 år eller mer).

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Analysene viser at de fleste som opplever relativ fattigdom gjør det i en kort periode (85 % har aldri vært under den relative fattigdomsgrensen målt ved 50 % av medianinntekt). Langt de fleste 15-åringene har det bra materielt sett, og opplever ikke materiell deprivasjon på enkeltområder.

Ferie er det område der størst andel opplever deprivasjon.

I 2011 var det 6 prosent av familiene som opplevde materiell deprivasjon på samtlige av de fire områdene (mot 3 % i 1996 og 1999).

Omkring 3 prosent av 15-åringene kommer fra familier, der moderen vurderer familiens økonomi til å være dårlig.

De relativt fattige unge kommer fra familier der foreldrene har lavere utdanning i forhold til de unge som ikke er relativt fattige. De relativt fattige bor også oftere med enslig forsørger (mor) sammenlignet med dem som ikke er definert som relativt fattige.

De langtidsfattige har noe dårligere karakterer og har skulket i større grad enn dem som aldri har vært fattige. Barn som opplever materiell deprivasjon på flere områder har i større grad erfaringer med mobbing (13 %) enn de barna som ikke opplever materiell deprivasjon (8 %).

De fleste 15-åringene deltar i idrettsaktiviteter minst en gang i uken. Det er likevel noen flere blant de som ikke opplever materiell deprivasjon på flere områder som deltar. Når det gjelder kulturelle aktiviteter er det ingen betydelige forskjeller mellom gruppene, men det er en tendens til at unge fra hjem som ikke er definert som fattige i noe større grad deltar i politiske aktiviteter.

Overordnet viser analysene at de unge som er blitt definert som fattige lever ett noe mer usunt liv enn de andre, dvs. de drikker oftere brus, spiser mer sjeldent grønnsaker og frokost. Det er en større andel som røyker daglig blant de som er definert som relativt fattige, de har også oftere drukket mer enn fem enheter og har oftere erfaringer med å bruke hasj, kokain, amfetamin og lignende.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

SLETTEN

Å HA, Å DELTA, Å VÆRE EN AV GJENGEN. VELFERD OG FATTIGDOM I ET UNGDOMSPERSPEKTIV.

ÅR
2011
LAND
NORGE
NUMMER
A

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

I avhandlingens artikler brukes hovedsakelig et deprivasjonsmål basert på informasjon om familien har bil, PC, DVD-spiller og internetttilgang, om de har vært på ferie to siste år og om ungdommen har eget soverom og egen mobil og et subjektivt mål basert på ungdommens subjektive opplevelse av familienes økonomiske situasjon.

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Avhandlingen har to overordnede siktemål: 1) å undersøke om og hvordan økonomisk fattigdom påvirker ungdoms mulighet til inklusjon og deltakelse blant jevnaldrende, 2) å se på sammenhengen mellom nåtid og fremtid i beskrivelsen av ungdoms velferd.

I den første artikkelen undersøkes sammenhengen mellom tilgang til forbruksgoder og status blant jevnaldrende; Kan et lavere gjennomsnittlig personlig forbruk blant ungdom i familier med dårlig råd forklare at de oftere opplever sosial isolasjon i forhold til jevnaldrende? Avhandlingens andre artikkel er orientert mot antagelsen om at dårlig råd gjør det vanskelig for ungdom å delta i sosiale aktiviteter som koster penger. I artikkelen undersøkes samvær med jevnaldrende på tre ulike arenaer; i fritidsorganisasjonene (idrettslag, korps, speider etc.), i hjemmet (uorganisert samvær med venner hjemme/hjemme hos venner) og ute (uorganisert samvær med jevnaldrende utenfor hjemmet). Ambisjonen er å si noe om hva det betyr hvis ungdom i økonomisk utsatte familier deltar mindre i en del sosiale aktiviteter; hva betyr lavere deltagelse for deres subjektive opplevelse av utenforskap?

Artikkel nr. 3 handler om ungdom i fattige familier og deres forestillinger om fremtiden. Er det en sammenheng mellom det å ha dårlig råd i barndom og ungdomstid og barn og unges forventninger til fremtiden?

I avhandlingens siste artikkel er ambisjonen å belyse spenningen og sammenhengen mellom nåtid og framtid når det gjelder ungdoms inklusjon blant jevnaldrende mer direkte. Det undersøkes om opplevelsen av å være akseptert blant jevnaldrende (i ungdomstiden) er en ressurs i forhold til å unngå framtidig marginalisering (i forhold til utdanning og arbeid) også når jevnaldtermiljøet man tilhører har en relativt høy deltagelse i risikoatferd (rusmiddelbruk, normbrudd og kriminalitet).

Analysene bygger på data fra tre store spørreskjemaundersøkelser: Ung i Norge 2002, Ung i Oslo 2006 og Ung i Norge longitudinell (artikkel 4).

Ung i Norge 2002 er en representativ undersøkelse blant elever i ungdomsskolen og videregående. Om lag 13 000 elever inngikk i bruttoutvalget. I alt deltok 11 928 i undersøkelsen, noe som ga en samlet svarprosent på 92,3 (93,6 % i ungdomsskolen og 91,0 % blant elever i videregående). Selve utfyllingen av spørreskjemaene ble gjennomført i skolens regi. Artikkel 1 og 2 er basert på data fra ungdomsskoleelevene.

Målgruppen for Ung i Oslo 2006 var alle elever som på undersøkelsestidspunktet gikk på de to siste trinnene i ungdomsskoler (9. og 10. klasse) samt alle elever ved første trinn i videregående

skoler (grunnkurs) i Oslo. Bruttoutvalget besto av om lag 15 000 elever. Når de som ikke ønsket å delta er trukket fra, utgjorde bruttoutvalget 12 422 elever. Totalt deltok i overkant av 11 519 elever, hvilket gir en svarprosent på 93. Spørreskjema i papirformat ble utfylt i skoletiden.

Ung i Norge longitudinell startet som en tverrsnittstudie i 1992 (T1). Denne første studien omfattet i overkant av 10 000 elever i ungdomsskolen og videregående og hadde svarprosent på 97. I etterkant av tverrsnittstudien fra 1992 ble et utvalg av deltakerne fulgt opp ved tre punkter i 1994 (T2), 1999 (T3) og 2005/6 (T4). De som gikk på samme skole på T1 og T2 fikk spørreskjema å fylle ut i skoletiden, mens de andre fikk tilsendt spørreskjema i posten. Undersøkelsen ved T3 og T4 var utelukkende postal. 82 prosent deltok i undersøkelsen (kumulativ svarprosent 67).

Artikkel 4 bygger på data fra de som gikk på ungdomsskolen ved T1 og som deltok ved T4, dvs. om lag 1 500 respondenter.

FORFATTERENS KONKLUSJONER

De empiriske analysene (i artikkel 1 og 2) viser at ungdom i fattige familier oftere enn andre oppgir tegn på sosial isolasjon. De har noe sjeldnere faste venner og flere utsettes for mobbing. I tillegg er andelen som subjektivt føler seg ensomme, upopulære, eller at de mangler nære relasjoner til jevnaldrende, relativt høyere blant ungdom i familier med dårlig råd sammenlignet med ungdom flest. Ungdom i familier med dårlig råd er også noe sjeldnere sammen med jevnaldrende i fritiden. Det siste er mest tydelig for samvær i organiserte fritidsaktiviteter og for hjemmebasert samvær.

Det er imidlertid slik at flertallet blant ungdom i fattige familier har faste venner og de mobbes ikke jevnlig. Det er kun et mindretall, også blant disse ungdommene, som føler at de er ensomme, upopulære, eller at de mangler nære vennskap til jevnaldrende. Også når det gjelder faktisk samvær er det slik at de fleste tilbringer tid sammen med jevnaldrende i fritiden. Sannsynligvis gjenspeiler dette poenget at vennskap og popularitet i ungdomstiden er basert på mye annet enn det som kan kjøpes for penger. Like fullt er det også slik at risikoen for ulike tegn på sosial isolasjon er større blant ungdom i familier med dårlig råd. Samlet tyder funnene derfor på at norsk ungdom i fattige familier ikke har like muligheter som ungdom i mer bemedlede hjem, til å realisere et "godt" sosial liv i ungdomstiden.

Selv om forbruk helt klart kan være viktig for identitet og for sosial integrasjon, ser det i liten grad ut til å være en enkel årsakssammenheng mellom mengden penger ungdom bruker i løpet av en måned og sosial isolasjon i forhold til jevnaldrende.

Analysene i artikkel 2 indikerer at ungdom i fattige familier ikke har samme økonomiske mulighet til å delta i organiserte aktiviteter som sine jevnaldrende. De viktigste eksklusjonsaktørene er fritidsorganisasjonene (og indirekte regjeringen). Det er også mulig å omtale foreldrene som eksklusjonsaktører i denne sammenheng. På hjemmearenaen er det derimot andre ungdommer (og ungdommene selv) som trer fram som de viktigste eksklusjonsaktørene.

Ungdoms subjektive opplevelse av familiens økonomiske situasjon viser sterkest sammenheng med lavere deltagelse i organisert samvær, mens det å ha relativt dårlig tilgang til medie- og underholdningsartikler i hjemmet (deprivasjonsmålet) ikke uventet er tettere knyttet til mindre hjemmebasert samvær. Ungdoms subjektive opplevelse av utenforskap i forhold til jevnaldrende handler om mer enn muligheten til å delta på ulike sosiale arenaer i fritiden. Samlet viser funn fra artikkel 1 og artikkel 2 at vi ikke får tilstrekkelig informasjon om risikoen for at ungdom i fattige familier subjektivt opplever utenforskap ved kun å rapportere forbruk eller faktisk deltagelse.

Andelen som uttrykker pessimisme i forhold til å unngå framtidig arbeidsledighet, til å eie egen bolig og i forhold til framtidig lykke, er større blant ungdom i fattige familier, sammenlignet med ungdom for øvrig. Dette betyr imidlertid ikke at majoriteten blant ungdom i fattige familier har lave forventninger, men dårlig råd i familien virker inn på forventninger om framtiden delvis gjennom ungdoms subjektive opplevelse av utenforskap i forhold til jevnaldrende. Subjektive erfaringer av skam og ydmykelse kan bidra til å reprodusere fattigdom gjennom folks svekkede selvrespekt og selvtillit. I tråd med dette ser en opplevelse av utenforskap i forhold til jevnaldrende blant ungdom i fattige familier ut til å virke inn på deres forestillinger om hva de kan oppnå i framtiden.

Artikkelen viser også at risikoen for marginalisering er omtrent lik blant populære ungdommer som ferdes i risikomiljøer (relatert til rusmiddelbruk og kriminalitet), som blant ungdom som ikke har ”risikovenner”, men som opplever at de er upopulære. Artikkel 4 antyder imidlertid at det å oppleve inklusjon blant jevnaldrende, også for ungdom som ferdes i denne typen miljøer, kan ha positiv betydning for framtidig velferd. Artikkel 3 og 4 viser at det ikke bare er kontakter, informasjon eller ”positive” verdier, som ungdom tilegner seg i relasjonen til jevnaldrende, som kan være nyttig i forhold til framtidig velferd, men også selve den subjektive opplevelsen av å være akseptert og inkludert.

Samlet viser avhandlingen at norsk ungdom i familier som har dårligere råd enn andre, både deltar mindre blant jevnaldrende og sjeldnere opplever å være inkludert blant jevnaldrende (er en av gjengen).

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

THORØD

ER DET FOR DYRT? OM BARNES DELTAKELSE OG VALG AV ORGANISERTE FRITIDSAKTIVITETER NÅR FAMILIENS ØKONOMI ER SVAK.

ÅR
2012
LAND
NORGE

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Undersøkelsen baseres på data fra «Barns levekår betydningen av familiens inntekt» (Sandbæk, 2010). Dataene er hentet fra den kvalitative delen. Utvalget er trukket fra den kvantitative undersøkelsen blant familier som hadde inntekt under 60 prosent av medianinntekten i 2000 og i tillegg hadde svart at de hadde vansker med å få pengene til å strekke til.

Nær 2 av tre barn i utvalget er med i organiserte fritidsaktiviteter.

N= 52 (26 foreldre og 26 barn i aldersgruppen 11-13 år)

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Hvilke forhold påvirker barn i lavinntektsfamilier deltakelse i organiserte aktiviteter?

Informantene ble intervjuet med utgangspunkt i en semi-strukturert intervjuguide. I intervjuene med barna var temaene konsentrert rundt forhold til foreldre, skole, venner og fritid og barnas refleksjoner rundt familiens og egen økonomiske situasjon. Artikkelen bygger primært på barneintervjuene. Barn og foreldre er i hovedsak intervjuet hver for seg, hjemme hos familiene. Intervjuene er tatt opp på bånd og transkribert. Datamaterialet er systematisk analysert med en hermeneutisk tilnærming. Barna er delt inn i tre grupper: Som barn flest (disse barna syns lite berørt av økonomi), Knapphetsbarna (forteller om tilpasning) og De fattigste (forteller om savn). Det er disse barna som berøres mest direkte av at familien har en svak økonomi.

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Barna beskriver at det enten er venners deltakelse eller egne interesser som styrer hvilke aktiviteter de velger. Ved å gå nærmere inn i historiene viser det seg at familiens økonomi blir et filter som begrenser valgmulighetene.

For barna i den økonomisk beste gruppen ser det ut som de har det «som barn flest» også på fritidsområdet. Dette er den gruppen som oftest er med i organiserte aktiviteter. De fleste barna i den økonomisk svakeste gruppen «de fattigste» er også aktive. Det er i gruppen i midten, blant «Knapphetsbarna», en finner de færreste deltakerne. Her vises deres evne til å tone ned egne ønsker og behov, eller ved å ta det økonomiske ansvaret på egne skuldre ved ikke å spørre om å begynne på noe som kan medføre økte utgifter på familiebudsjettet.

Når barna i den økonomisk svakeste gruppen deltar oftere enn barna i mellomgruppen tyder det på at det er lettere å få gjennomslag for søknad om økonomiske midler til fritidsdeltakelse for de som har svakest økonomi.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE PRIMÆRSTUDIER (N=29)

UGRENINOV

MATERIELL LEVESTANDARD.

ÅR
2010
LAND
NORGE

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Studien utgjøres av to utvalg:

- 1) Et lavinntektsutvalg med barn hvor familien hadde lav inntekt i 2000 (3 075 barn med tilhørende familier).
- 2) Et kontrollutvalg med et representativt utvalg av barn i familier fra alle inntektsgrupper (486).

Lavinntektsfamiliene er definert som barnefamilier med en ekvivalent familieinntekt etter skatt under 60 prosent. av medianen i 2000

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Tre forhold som kan bidra til økt forståelse av den økonomiske situasjonen og familiens subjektive fattigdom belyses:

- sammenhengen mellom lavinntekt og materiell levestandard i for av rådighet over ulike forbrugsgoder som anses som vanlige i norske hjem
- familiens subjektive opplevelse av lav inntekt
- foreldrenes prioriteringer når pengene ikke strekker til.

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Ikke-vestlige innvandrere og stabilt inntektsfattige familier har en klart høyere risiko for forbruksfattigdom enn andre familier. Det samme gjelder enslige forsørgere som på dette punktet ser ut til å være klart dårligere stilt enn andre lavinntektsfamilier.

Når det gjelder husholdningens muligheter for å skaffe 1000 kroner ved hjelp av egne midler er mønsteret det samme.

Det er relativt store forskjeller mellom norske og ikke-vestlige lavinntektshusholdninger når husholdningenes egen vurdering av den økonomiske situasjonen studeres. 9 prosent av norske og 18 prosent av de ikke vestlige husholdningene svarer at pengene ikke strekker til.

Strategiene norske foreldre og foreldre med ikke-vestlig bakgrunn velger når pengene ikke strekker til er ganske like. Det vanligste er å skjære ned på daglige utgifter, deretter å redusere eget personlig forbruk. Det er svært få husholdninger som vil bruke mindre penger på barna.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE KUNNSKAPSSAMMENSTILLINGER (N=5)

ARNESEN

BARNEHAGE OG SKOLE – ARENA FOR INKLUDERING OG MARGINALISERING.

ÅR
2011
LAND
NORGE

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Barn og unge i Norge

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Formålet med rapporten er å oppsummere forskning og annen relevant kunnskap om fattigdom og sosial eksklusjon blant barn og unge i Norge. I kapittelet drøftes spørsmål knyttet til skolen som arena for å motvirke fattigdom og marginalisering blant barn og unge. Fokus er på forskning som har spesiell relevans for spørsmålene om marginalisering og muligheter til inkludering for barn med risiko for fattigdom.

Scoping study²²

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Barn fra fattige og ressursvake hjem med liten sosial og kulturell kapital i form av utdanning går in mindre grad enn andre i barnehagen. Barn med vanskelige oppvekstforhold og/eller som vokser opp i familier med lav inntekt er utsatte og sårbare i overgangene som de skal gjennom fra barnehage til skole, barneskole til ungdomstrinn, overgang til videregående skole og over i arbeid eller høyere utdanning.

Det er mange faktorer som bidrar til å forstå hva som fører til at skolen for noen fremmer mestring, tilegnelse av kunnskaper og ferdigheter og utgjør et godt fellesskap, mens det for andre fører til mistriksel, manglende læring og til å slutte i skolen.

Det finnes svært liten detaljert kunnskap om hvordan skolen takler og legger til rette for elever med problemer hjemme. Fattigdom innebærer ikke nødvendigvis problemer hjemme eller vansker og tilkortkomning på skolen, heller ikke vil vanskelige oppveksvilkår automatisk vise seg i form av skoleproblemer. Likevel kan isolasjon og ensomhet bli resultatet for noen av de som ikke viser åpen mistilpasning, og som klarer seg rimelig bra faglig.

21. En scoping study er en studie som ofte omhandler overordnede temaer heller enn spesifikke problemstillinger. Det er vanlig å inkludere mange ulike typer av studiedesign, og de inkluderte studiene blir oftest ikke kvalitetsvurdert (jfr. systematiske oversikter). For en diskusjon av denne metoden se for eksempel Arksey and O'Malley (2005).

OVERSIKT OVER INKLUDERTE KUNNSKAPSSAMMENSTILLINGER (N=5)

FLØTTEN ET AL.

KUNNSKAP OM FATTIGDOM I NORGE.

ÅR
2011

LAND
Avgrensning mht. land som den inkluderte forskningen omhandler er ikke eksplisitt definert
NORGE/
EUROPA

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Har ikke en definert populasjon. Rapporten baserer seg i hovedsak på tall fra SSB, men trekker også inn eksisterende forskning, offentlige utredninger samt informasjon fra EUs statistikkontor Eurostat og OECD.

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Formålet med rapporten er å oppsummere og drøfte eksisterende kunnskap om den norske fattigdommen på grunnlag av foreliggende data. Følgende spørsmål diskuteres:

1. Hva er fattigdom?
2. Hva kjennetegner den norske fattigdommen? Herunder omfang i Norge sammenliknet med andre land, utvikling over tid og identifisering av hvilke grupper som er mest utsatt for fattigdom i Norge.
3. Hva preger den norske fattigdomsdebatten? Hvilke spørsmål er sentrale, og er det tydelige politiske skillelinjer i debatten?
4. Hva er de særskilte utfordringene knyttet til innvandreres fattigdom?
5. Hva er de viktigste virkemidlene mot fattigdom?
6. Hva er de sentrale spørsmålene og utfordringene i den norske fattigdomsdebatten?

Bruker et inntektsmål når fattigdom beskrives.

Narrativ kunnskapsoppsummering²³

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Kunnskapsoppsummeringen har vist at det er en del personer i Norge som har så lave inntekter at de faller inn under gitte fattigdomsgrenser. Dette gjelder uansett hvilket av de vanligste inntektsmålene som benyttes eller om man lar sosialhjelpsmottak være et mål på fattigdom, og uansett om man ser på fattigdom som et kort- eller et langvarig problem. Samtidig er det viktig å merke seg at det er langt færre fattige i Norge enn i de fleste andre land, og at fattigdom ser ut til å være et kortvarig problem for de aller fleste. Også fattige nyter godt av den generelle inntekts- og velstandsutviklingen i Norge, og et omfattende tjenestetilbud gjør at fattige i Norge sjelden opplever å være frarøvet nødvendige levekårsgoder. Samtidig har lavinntekt konsekvenser for levekårene til dem som erfarer dette, særlig hvis situasjonen er langvarig.

Personer med bakgrunn fra ikke-vestlige land, sosialhjelpsmottakere, unge enslige, enslige forsørgere, langtidsledige og -syke er særlig utsatt. Et særskilt trekk ved den norske fattigdomsutviklingen er dessuten en klar økning i barnefattigdom. En viktig forklaring på denne utviklingen er endringen i befolkningens sammensetning, med en økning i barnerike innvandrerfamilier fra ikke-vestlige land, der mange voksne ikke har fått innpass i arbeidslivet.

22. Med narrativ kunnskapsoppsummering mener vi alle typer av kunnskapssammenstillinger som ikke inneholder en meta-analyse og det ikke er gjort en systematisk og etterprøvbart (og eksplisitt) vurdering av kvaliteten på de inkluderte studiene.

Årsakene til at noen havner i fattigdom kan være svært ulike, derfor må også virkemidlene for å redusere fattigdomsproblemet være mangeartede. I den norske velferds- og arbeidslivspolitikken er det innført en rekke virkemidler og tiltak som bidrar til å utjevne inntektsforskjeller og holde fattigdomsnivået lavt. Et omfattende trygdesystem, tiltak for å lette arbeidslivsinkludering samt et omfattende tilbud av offentlige tjenester som skal bidra til å utjevne levekårsforskjeller og lindre konsekvensene av å leve i fattigdom dersom en person eller en familie har inntekter under en gitt fattigdomsgrense er eksempler på dette. Diskusjonen om en skal legge hovedvekt på universalistiske ordninger eller målretting mot dem med størst behov ser ut til å være en gjennomgående diskusjon i de nordiske landene. En grunnleggende diskusjon er balansen mellom insentiver til arbeid og sikring av gode levekår, særlig for barn.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE KUNNSKAPSSAMMENSTILLINGER (N=5)

FLØTTEN & GRØDEM

HELHETLIGE TILTAK MOT BARNEFATTIGDOM. EN KUNNSKAPSOPPSUMMERING.

ÅR
2014
LAND
NORGE

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Barn i familier med lav inntekt i Norge, Sverige, Danmark, Island, Finland og Storbritannia.

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Formålet med rapporten er å diskutere om noen modeller og metoder peker seg ut som særlig vellykkede i oppfølgingen av barnefamilier med lavinntekt. Hovedproblemstillingen er: Hva slags helhetlige tiltak²⁴ er iverksatt for å bekjempe barnefattigdom og dens konsekvenser, og er det mulig å påvise noen effekt på kort eller lang sikt av disse tiltakene?

Delproblemstillinger er:

- Hva slags tiltak er gjennomført i Norge og sammenliknings-landene for å bekjempe barnefattigdom og dens konsekvenser?
- Har Norge gjennomgående valgt å gjennomføre andre typer tiltak enn de andre landene? Hva kan i tilfelle være årsaken til dette?
- Hvordan er tiltakenes effekter evaluert?
- Hva sier evalueringene om barrierer mot helhetlig oppfølging?

I tilknytning til effektspørsmålet skal følgende problemstillinger belyses:

- Hvilke effekter er dokumentert på barns livskvalitet og levekår her og nå?
- Hvilke effekter er dokumentert for barns livssjanser på lang sikt, for eksempel i form av utdanningsnivå, inntektsnivå og sysselsetting som voksne?
- Er det mulig å identifisere noen virkemidler som synes å være særskilt virkningsfulle?

Tiltakene beskrives, evalueringer av tiltakene oppsummeres for å undersøke om det er dokumentert at de bidrar til bedre levekår og sosial inkludering og/eller hindrer reproduksjon av fattigdom. Videre diskuteres det om det er mulig å fastslå hvilken betydning prosjektene har hatt eller om det er mulig å identifisere særlig gode arbeidsmetoder og hvilke kontekstuelle begrensninger man evt. står overfor.

Narrativ kunnskapsoppsummering

Intervjuer med nøkkelinformanter

Gjennomgang av oppsummerende rapporter fra EU.

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Gjennomgang av de norske tiltakene viser at svært få av dem faller inn under kategorien helhetlige tiltak. De aller fleste tiltakene er rettet direkte mot barna i de økonomisk vanskeligstilte familiene, for eksempel i form av ferie- eller fritidstilbud, leksehjelp, tilskudd til kjøp av sportsutstyr, aktivitetskort eller hjelp til å skaffe sommerjobb. Noen få tiltak er rettet mot hele familien,

²³. Med helhetlige tiltak menes at familien følges opp på flere områder samtidig – som arbeid, helse, bolig, utdanning – og at de som følger opp familien koordinerer sin innsats. Videre skal oppfølgingen omfatte samtlige familiemedlemmer, og eventuelle tiltak kan rette seg mot ulike livsområder.

for eksempel støtte til å reise på ferietur eller penger til bensin, slik at man kan kjøre barna på fritidsaktiviteter. Men heller ikke de familierettede tiltakene er helhetlige i den forstand at mange instanser er inne med en koordinert og omfattende innsats mot hele familien.

Det er omtrent ingen av tiltakene som har blitt evaluert.

Det er stor variasjon i tiltakenes målgrupper, omfang, virkemidler og organisering, og at innretningen på prosjektene vanskelig kan forstås isolert fra sammenhengen de settes inn i. Siden prosjektene som er omtalt i rapporten i svært liten grad er utformet slik at det i ettertid er mulig å fastslå med sikkerhet om prosjektet har effekt, eller hvilke virkemidler i prosjektene som kan ha størst betydning for eventuelle positive resultater, er det ikke mulig å peke ut et knippe virkemidler eller arbeidsmåter som er nødvendige for å etablere et vellykket prosjekt.

Noen momenter peker seg imidlertid ut som særlig relevante når man skal utvikle helhetlige tiltak i Norge: 1) Tett oppfølging, 2) Myndiggjøring, 3) Kompetanse og egnethet, 4) Lokale eller nasjonale satsinger, 5) Koordinering og samarbeid på tjenestesiden, 6) Helheten, snarere enn enkeltdelene, gir effekt, 7) Fokusering på individ vs. fokusering på struktur og 8) Design for evaluering.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE KUNNSKAPSSAMMENSTILLINGER (N=5)

HALVORSEN, OPPEDAL, & LARSEN

VELFERDSPOLITISKE ORDNINGER OG BARNES RETTSLIGE STILLING.

ÅR

2011

LAND

NORGE

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Barn i familier som er mottakere av velferdsordninger i Norge, Sverige, Finland, Danmark, Australia og Storbritannia.

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Formålet med rapporten er å oppsummere forskning og annen relevant kunnskap om fattigdom og sosial eksklusjon blant barn og unge i Norge.

I kapittelet drøftes hvorvidt velferdspolitiske ordninger bidrar til å redusere eller opprettholde fattigdom blant barn og unge og deres familier? Hva bør endres for at slike ordninger skal bidra til å bekjempe fattigdom blant barn?

Scoping study/scoping review

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Familiepolitikken i de nordiske landene, særlig bruk av skatter og overføringer, bidrar til å holde fattigdomsratene nede. I tillegg er lav inntektsulikhet og høy yrkesdeltakelse i de nordiske landene sentrale forklaringer på den lave andelen fattige familier. Nordiske land peker seg derimot ut med en høyere andel fattige blant unge voksne, noe som delvis kan forklares med at unge flytter tidligere hjemmefra og starter egen husholdning sammenlignet med en del andre land.

De viktigste ordningene med konsekvenser for barns levekår er: inntektsoverføringer og universelle tjenester samt målrettede tjenester rettet mot barnefamilier eller det enkelte barnet. I tillegg kommer generelle familiepolitiske tiltak som gjør det mulig å kombinere arbeid og omsorg. Oversikten viser at reduksjon i noen av velferdsordningene har bidratt til økningen av antallet barn i fattige familier i Norge, spesielt gjelder dette barn av enslige foreldre og barn i familier der ingen forelder er i arbeid. Barnetrygden har en viktig omfordelende virkning, men siden nivået på barnetrygden ikke har endret seg på mange år, er realverdien av barnetrygden kraftig redusert.

OVERSIKT OVER INKLUDERTE KUNNSKAPSSAMMENSTILLINGER (N=5)

LORENTZEN, LARSEN, & SEIM

BARN OG UNGE MED SPESIELL RISIKO FOR FATTIGDOM OG EKSKLUSJON.

ÅR
2011
LAND
NORGE

POPULASJON/UTVALG/MÅLGRUPPE

Barn og unge i ikke-vestlige familier, barn i familier med helseproblemer samt unge som er spesielt utsatt for fremtidig fattigdom og eksklusjon i overgangen til voksenlivet; unge med innvandrerbakgrunn, unge med helseproblemer, unge som har vokst opp i fattige familier som har mottatt sosialhjelp, enslige forsørgere og unge som har vært under omsorg i barnevernet.

PROBLEMSTILLING OG STUDIEDESIGN

Formålet med rapporten er å oppsummere forskning og annen relevant kunnskap om fattigdom og sosial eksklusjon blant barn og unge i Norge. Dette kapittelet fokuserer på barn som er spesielt utsatt for risiko for fattigdom.

Scoping study/scoping review

FORFATTERENS KONKLUSJONER

Barn og unge i lavinntektsfamilier og unge sosialhjelpsmottakere har dårligere helse enn folk flest. Det er vanskelig å si noe om årsaksrekkefølgen mellom helse og sosioøkonomisk status. Forskning har derimot vist at det finnes en sammenheng mellom barns helse og sosioøkonomisk status som ofte går via utdanning.

Innvandrerne er som gruppe fattigere enn etniske nordmenn. I en studie om barns levekår rapporterte innvandrerforeldre om lavere inntekt og dårligere levekår. Barn med innvandrerbakgrunn oppga likevel ikke i større grad at de opplevde familiens økonomi som dårlig, noe som kan tyde på at innvandrerforeldre også skjerner sine barn for konsekvensene av dårlig økonomi.

Unge fra fattige familier, unge med innvandrerbakgrunn, unge med helseproblemer og unge som har vært under barnevernets omsorg er spesielt utsatte i overgangen til voksen alder.

Arbeidsledighet gir en spesiell risiko for økonomiske problemer i etableringsfasen, spesielt for dem som ikke fullfører videregående skole. Både i Norge og i flere av de øvrige nordiske landene er tilgangen til arbeidsledighetstrygd strammet inn.

Mange unge får hjelp fra foreldrene i etableringsfasen, men fattige familier har mindre mulighet til å støtte barna sine.

9

REFERANSER

- Aarland, K.** (2011). *En modell for vurdering av eierskapspotensialet blant lavinntektsgrupper og vanskeligstilte på boligmarkedet*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Aarland, K.** (2012). *Eieretablering blant hushold med lave inntekter. Sluttrapport til Husbanken for prosjektet Effekter av boligsosiale virkemidler på individnivå - fokus på eieretablering*. NOVA-rapport (Vol. 8/12). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Allardt, E.** (1975). *Att ha, att älska, att vara*. Lund: Argos förlag AB.
- Arksey, H., & O'Malley, L.** (2005). *Scoping studies: towards a methodological framework*. *International Journal of Social Research Methodology*, 8(1), 19-32.
- Arnesen, A.-L.** (2011). *Barnehage og skole - arena for inkludering og for marginalisering*. In S. Seim & H. Larsen (Eds.), *Barnefattigdom i et rikt land. Kunnskapsoppsummering om fattigdom og eksklusjon blant barn i Norge*. (Vol. 10, pp. 119-138). Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Backe-Hansen, E., & Hydle, I.** (2010). *Sosial kapital: Ny kunnskap om barns og unges tilværelse og utviklingsforløp - et grunnlag for politikktutforming*. In E. Backe-Hansen & I. Hydle (Eds.), *Sosial kapital og andre kapitaler hos barn og unge i Norge. Flervitenskapelige politikk- og forskningsutfordringer* (Vol. 20/10, pp. 13-24). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet.** (2015). *Barn som lever i fattigdom. Regjeringens strategi* (2015-2017). Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Barstad, A.** (2014). *Levekår og Livskvalitet. Vitenskapen om hvordan vi har det*. (1 ed.). Oslo: Cappelen Damm AS.
- Borgeraas, E., & Dahl, E.** (2010). *Low income and "poverty lines" in Norway: a comparison of three concepts*. *International Journal of Social Welfare*, 19, 73-83. doi:10.1111/j.1468-2397.2008.00622.x
- Brattbakk, I., Landsverk Hagen, A., Grønli Rosten, M., Sæter, O., Osuldsen, J., Andersen, B., & Thorstensen, E.** (2015). *Hva nå, Tøyen? Sosiokulturell stedsanalyse av Tøyen bydel Gamle Oslo*. AFI-rapport (Vol. 8:2015). Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet, HiOA.
- Bhuller, M. & Aaberge, R.** (2010). *Vedvarende økonomisk fattigdom blant innvandrere. En empirisk analyse for perioden 1993-2007*. SSB-rapport (Vol. 32/2010). Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Bøe, T., Øverland, S., Lundervold, A., J, & Hysing, M.** (2012). *Socioeconomic status and children's mental health: results from the Bergen Child Study*. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 47(10), 1557-1566. doi:10.1007/s00127-011-0462-9
- Claussen, B.** (2014). *Fattigdom i Norge* (1 ed.). Oslo: Cappelen Damm AS.

- Dahl, E., Bergsli, H., & Van der Wel, K. A.** (2014). *Sosial ulikhet i helse: En norsk kunnskapsoversikt. Sammendragsrapport*. Oslo: Fakultetet for samfunnsfag/Sosialforsk, HiOA.
- Dearing, E., Zachrisson, H. D., & Mykletun, A.** (2011). *Fattigdommens konsekvenser for utvikling og psykisk helse*. Tidsskrift for norsk psykologforening, 48, 785-787.
- Ekspertudvalg om fattigdom.** (2013). *En dansk fattigdomsgrænse- analyse og forslag til opgørelsesmetoder*.
- Elstad, J. I.** (2010a). *Helse blant barn og unge i lavinntektsfamilier*. In M. Sandbæk & A. W. Pedersen (Eds.), *Barn og unges levekår i lavinntektsfamilier. En panelstudie 2000-2009* (Vol. 10/10, pp. 185-206). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Elstad, J. I.** (2010b). *Foreldrenes helse*. In M. Sandbæk & A. W. Pedersen (Eds.), *Barn og unges levekår i lavinntektsfamilier. En panelstudie 2000-2009* (Vol. 10/10, pp. 123-134). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Elstad, J. I., & Pedersen, A. W.** (2012). *Fører dårlig familieøkonomi til flere subjektive helseplager blant ungdom?* Tidsskrift for velferdsforskning, 15(2), 78-92.
- Elvegård, K. & Michelsen, H.** (2015). *Trygghet for barn og unge i kommunale utleieboliger i Bergen kommune*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Epland, J., & Kirkeberg, M. I.** (2015). *Flere økonomisk utsatte barn*. Artikkel. <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/flere-okonomisk-utsatte-barn>
- Fernqvist, S.** (2013a). *En erfaringer rikare? En kvalitativ studie av barns strategier och barnfattigdomens villkor i välfärdsstaten* (Phd), Uppsala universitet, Uppsala.
- Fernqvist, S.** (2013b). *Joining in on Different Terms – Dealing with Poverty in School and among “Peers”*. Young, 21(2), 155-171.
- Fløtten, T.** (2013). *Barnefattigdom i Norge - hvordan måles det? Barn i Norge 2013*. Barnefattigdom og utenforskap. Årsrapport om barn og unges psykiske helse.
- Fløtten, T., & Grødem, A. S.** (2014). *Helhetlige tiltak mot barnefattigdom. En kunnskapsoppsummering*. Fafo-rapport (Vol.2014:18). Oslo: Fafo.
- Fløtten, T., Hansen, I. L. S., Grødem, A. S., Grønningsæter, A. B., & Nielsen, R. A.** (2011). *Kunnskap om fattigdom i Norge*. Fafo-rapport (Vol. 2011:21).Oslo: Fafo.
- Fløtten, T. & Kavli, H.C.** (2009). *Barnefattigdom og sosial deltakelse*. In Fløtten, T. (Ed.), *Barnefattigdom*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

- Fløtten, T., & Pedersen, A. W.** (2008). *Fattigdom som mangel på sosialt aksepterte levekår*. In I. Harsløf & S. Seim (Eds.), *Fattigdommens dynamikk. Perspektiver på marginalisering i det norske samfunnet*. (3 ed., pp. 34-61). Oslo: Universitetsforlaget.
- FN.** (1990). *FNs konvensjon om barnets rettigheter*. Retrieved from <http://www.fn.no/Bibliotek/Avtaler/Menneskerettigheter/FNs-konvensjon-om-barnets-rettigheter-Barnekonvensjonen> hentet 2015 4 24
- Frønes, I., & Strømme, H.** (2010). *Risiko og marginalisering. Norske barns levekår i kunnskapssamfunnet*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Grødem, A. S.** (2008). *Household poverty and deprivation among children. How strong are the links?* *Childhood*, 15(1), 107-125.
- Grødem, A. S.** (2012). *Statlige tilskuddsmidler mot fattigdom og sosial eksklusjon. Hvordan fungerer de lokalt?* Fafo-rapport (Vol. 2012:24). Oslo: Fafo.
- Grødem, A. S., & Sandbæk, M. L.** (2013). *Helt bakerst i køen. Barnefamilier med ustabile boforhold*. Fafo-rapport (Vol. 2013/45). Oslo: Fafo.
- Grødem, A.S., & Skog Hansen, I. L.** (2015) *Integrating in homeownerland. The Norwegian housing regime and why it matters for immigrants' social inclusion*. *Nordic journal of Migration Research*, 5(3), 117-125.
- Gubrium, E.K., & Lødemel, I.** (2013). "Not good enough": *social assistance and shaming in Norway*. In E.K. Gubrium, S. Pellissery, & I. Lødemel (Eds.), *The shame of it. Global perspectives on anti-poverty policies*. Bristol: Policy Press.
- Gustafsson, B., Österberg, T., & Katz, K.** (2013). *Boendesegregation, bakgrund och barnfattigdom*. In Rauhut, D. (Ed.), *Barnfattigdom*. Lund: Studentlitteratur.
- Gustavsen, K.** (2011). *Sosiale ulikheter i oppvekst - en humanitær utfordring*. TF-rapport (Vol. 283). Bø: Telemarksforsking.
- Halvorsen, K.** (2011). *Fattigdom og sosial eksklusjon blant barn. Oppsummerende konklusjoner, behov for forskning og videre tiltak*. In S. Seim & H. Larsen (Eds.), *Barnefattigdom i et rikt land. Kunnskapsoppsummering om fattigdom og eksklusjon blant barn i Norge*. (Vol. 10). Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Halvorsen, K.** (2011a). *Teori, måling og omfang av barnefattigdom*. In S. Seim & H. Larsen (Eds.), *Barnefattigdom i et rikt land. Kunnskapsoppsummering om fattigdom og eksklusjon blant barn i Norge* (Vol. 10). Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Halvorsen, K., Oppedal, M., & Larsen, H.** (2011b). *Velferdspolitiske ordninger og barns rettslige stilling*. In S. Seim & H. Larsen (Eds.), *Barnefattigdom i et rikt land. Kunnskapsoppsummering om fattigdom og eksklusjon blant barn i Norge*. (Vol. 10, pp. 63-90). Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Hammer, T., & Hyggen, C., (eds.)**, (2013), *Ung voksen og utenfor*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

- Hansen, E. J.** (2013). *Fattigdom og fattigdomsgrænser*. Dansk sociologi, 1(24), 11-25.
- Hansen, F. K., & Hussain, M. A.** (2013). *Afsavn: Oppgørelse af faktisk fattigdom*. Dansk sociologi, 1(24), 47-69.
- Hansen, T.** (2010a). *Barns opplevelse av familieøkonomien og egne materielle ressurser*. In M. Sandbæk & A. W. Pedersen (Eds.), *Barn og unges levkår i lavinntektsfamilier. En panelstudie 2000-2009* (Vol. 10/10, pp. 175-184). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Hansen, T.** (2010b). *Selvoppfattet kompetanse og følelse av kontroll*. In M. Sandbæk & A. W. Pedersen (Eds.), *Barn og unges levkår i lavinntektsfamilier. En panelstudie 2000-2009* (Vol. 10/10, pp. 207-229). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Harju, A., & Thorød, A. B.** (2010). *Child Poverty in a Scandinavian Welfare Context - From Childrens point of View*. Child Indicators Research, 4(2), 283-299. doi:10.1007/s12187-010-9092-0
- Harsløf, I., & Seim, S.** (2008). *Fattigdom i en norsk velferds kontekst*. In I. Harsløf & S. Seim (Eds.), *Fattigdommens dynamikk. Perspektiver på marginalisering i det norske samfunnet*. (3 ed., pp. 13-33). Oslo: Universitetsforlaget.
- Johannessen, K., Astrup, K. C & Medby, P.** (2013). *Unge etablering på boligmarkedet – er stigen trukket opp?* NIBR-rapport (Vol. 2013:22). Oslo: NIBR.
- Johansson, M., Korsell, N., & Wolf, C.** (2013). *Resultatindikatorer för den ekonomiska familjepolitiken*. Försäkringskassan.
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet.** (2014). *Bolig for velferd. Nasjonal strategi for boligsosialt arbeid 2014-2020*. Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet.
- Kristofersen, L. B.** (2010a). *Fritid og sosial deltakelse*. In M. Sandbæk & A. W. Pedersen (Eds.), *Barn og unges levkår i lavinntektsfamilier. En panelstudie 2000-2009* (Vol. 10/10, pp. 165-174). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Kristofersen, L. B.** (2010b). *Trivsel og prestasjoner i skolen*. In M. Sandbæk & A. W. Pedersen (Eds.), *Barn og unges levkår i lavinntektsfamilier. En panelstudie 2000-2009* (Vol. 10/10, pp. 135-163). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Lorentzen, T., Nielsen, R.A** (2008). *Går fattigdom i arv? Langtidseffekter av å vokse opp i familier som mottar sosialhjelp*. Fafo-rapport (Vol. 2008:14). Oslo: Fafo.
- Lorentzen, T., Larsen, H., & Seim, S.** (2011). *Barn og unge med spesiell risiko for fattigdom og eksklusjon*. In S. Seim & H. Larsen (Eds.), *Barnefattigdom i et rikt land. Kunnskapsoppsummering om fattigdom og eksklusjon blant barn i Norge*. (Vol. 10, pp. 91-118). Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Magnusson Turner, L.** (2011). *Barn i familier med låga inkomster och deras boendeförhållanden*. Oslo: NOVA, Notat til boligutvalget.

- Magnusson Turner, L. & Stefansen, K.** (2011) *Boforhold blant lavinntektsfamilier. En gjennomgang av norsk og internasjonal litteratur*. Oslo: NOVA.
- Martens, C. T.** (2012). *Subjektiv fattigdom i et velferdssamfunn. Barn og foreldres opplevelse av økonomisk knapphet 2000-2009*. NOVA-notat (Vol. 3/12). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Moshuus, G., Backe-Hansen, E., Kristiansen, I.-H., & Suseg, H.** (2010). *Verdighetsforvaltning i liv på grensen. En kvalitativ studie av barn og foreldre i familier med vedvarende lav inntekt*. NOVA-rapport (Vol. 16/10). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Nadim, M., & Nielsen, R. A.** (2009). *Barnefattigdom i Norge. Omfang, utvikling og geografisk variasjon*. Fafo-rapport (Vol. 2009/38). Oslo: Fafo.
- Nielsen, R. A.** (2011). *Langsiktige konsekvenser av å vokse opp i leiebolig*. Fafo-notat (Vol. 2011:20). Oslo: Fafo.
- Nordens Välfärdscenter.** (2013). *Fokus på barnfattigdom*. Stockholm.
- Nordvik, V.** (2010). *Bolig og boforhold*. In M. Sandbæk & A. W. Pedersen (Eds.), *Barn og unges levekår i lavinntektsfamilier* (Vol. 10/10, pp. 97-121). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- NOU 2009:10. Fordelingsutvalget.** Utredning fra et utvalg oppnevnt av Finansdepartementet 25. April 2008 Avgitt 30. april 2009. Oslo: Departementenes servicesenter.
- NOU 2011:15. Rom for alle. En sosial boligpolitikk for fremtiden.** Oslo: Kommunal- og regionaldepartementet.
- NOVA.** (2013). *Ungdata. Nasjonale resultater 2010-2012*. NOVA-rapport (Vol. 10/13). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Nuland, B. R., Reegård, K., & Sandlie, H. C.** (2010). *Tiltak for fattige barn og unge. Evaluering av fattigdomstiltakene innenfor tilskuddsordningen Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn*. Fafo-rapport (Vol. 2010/19). Oslo: Fafo.
- Ottosen, M. H., Andersen, D., Dahl, K. M., Hansen, A. T., Lausten, M., & Østergaard, S. V.** (2014). *Børn og unge i Danmark. Velfærd og trivsel 2014*. SFI-rapport (Vol. 14:30). København: SFI-Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Ottosen, M. H., Andersen, D., Nielsen, L. P., Lausten, M., & Stage, S.** (2010). *Børn og unge i Danmark. Velfærd og trivsel 2010*. SFI-rapport (Vol. 10/20). København: SFI-Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Ottosen, M. H., & Skov, P. R.** (2013). *Fattigdom blandt børn født i 1995*. Dansk sociologi, 1(24), 71-94.
- Pedersen, A. W., & Hellevik, T.** (2010). *Hvem er fattigst i landet her? Livsfase, inntekt og boligøkonomi*. Tidsskrift for velferdsforskning, 13(4), 247-261.

Prop. 1 S. (2014). *Prop. 1 S 2014-2015*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Rauhut, D. (Ed.). (2013a). *Barnfattigdom*. Lund: Studentlitteratur.

Rauhut, D. (2013b). *Orsaker till barnfattigdom*. In D. Rauhut (Ed.), *Barnfattigdom*. Lund: Studentlitteratur.

Rasmussen, I., Dyb, V. A., Heldal, N., & Strøm, S. (2010). *Samfunnsøkonomiske konsekvenser av marginalisering blant ungdom*. Vista Analyse Rapport (Vol. 2010/07). Vista Analyse AS.

Riksrevisjonen. (2014). *Riksrevisjonens undersøkning av barnefattigdom*. Oslo: Riksrevisjonen.

Rolstad Nordlund, K., Menzies Munthe-Kaas, H., Noonan, E., Smedslund, G., Thune Hammerstrøm, K., Wollscheid, S., & Aarland, K. (2013). *Fra leie til eie: Effekt av og erfaringer med tiltak som har som mål å få flere lavinntektshusholdninger inn i eiermarkedet*. Retrieved from "Rapport fra Kunnskapssenteret no. 7-2013. Oslo: nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten, 2013."

Rädda Barnen. (2014). *Barnfattigdom i Sverige*. Stockholm:

Salonen, T. (2012). *Barns ekonomiska utsatthet i Sverige*. Stockholm.

Sandbæk, M. (2010). Barn i inntektsfattige familier - tredje datainnsamling. In M. Sandbæk & A. W. Pedersen (Eds.), *Barn og unges levkår i lavinntektsfamilier. En panelstudie 2000-2009*. (Vol. 10/10, pp. 19-35). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Sandbæk, M. (2013a). Child poverty in a Rich Welfare State. *Child Indicators Research*, 6(1), 53-69. doi:10.1007/s12187-012-9157-3

Sandbæk, M. (2013b). *Sigrid Undsets noveller i Fattige skjebner - har de relevans for dagens velferdsstat?* Gymnadenia, 25-32.

Sandbæk, M., & Pedersen, A. W. (Eds.). (2010). *Barn og unges levkår i lavinntektsfamilier. En panelstudie 2000-2009*. NOVA-rapport (Vol. 10/10). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst velferd og aldring.

Sievertsen, H. E., & De Montgomery, C. J. (2015). *Børn i lavindkomstfamilier*. SFI-rapport (Vol. 15:22). København: SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Silver, H. (2007). *The process of social exclusion: the dynamics of an evolving concept*. Providence, Rhode Island: Department of Sociology, Brown University.

Skog Hansen, I. L., & Lescher-Nuland, B. (2011). *Bolig og oppvekst. Konsekvenser av å vokse opp under vanskelige forhold*. Fafo-rapport (Vol. 2011:16). Oslo: Fafo.

Skov, P. R., & Ottosen, M. H. (2012). *Materiell velfærd og fattigdom*. In M. H. Ottosen (Ed.), *15-åriges hverdagsliv og utfordringer. Rapport fra femte datainnsamling af forløbsundersøkelsen af børn født i 1995*. SFI-rapport (Vol. 12:30, pp. 73-103). København: SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

Sletten, M.A. (2004). *Vennskapets pris – fattigdom og sosial isolasjon I ungdomstida*. Tidsskrift for ungdomsforskning. 4(2), 55-76.

Sletten, M.A. (2010). *Social costs of poverty; leisure time socializing and the subjective experience of social isolation among 13-16-year-old Norwegians*. Journal of Youth Studies. 13(3), 291-315.

Sletten, M. A. (2011a). *Å ha, å delta, å være en av gjengen. Velferd og fattigdom i et ungdomsperspektiv*. Retrieved from "NOVA-rapport (Vol. 11/11). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring."

Sletten, M.A. (2011b). *Limited expectations? How 14-16-Year-Old Norwegians in Poor Families Look at Their Future*. Young. 19(2), 181-218.

St.meld. nr. 6 (2002-2003). (2002). *Tiltaksplan mot fattigdom* Oslo: Arbeids- og sosialdepartementet.

Stjernø, S. (1985). *Den moderne fattigdommen. Om økonomisk knapphet og ydmykelse i 1980-åra*. Oslo: Universitetsforlaget

Swärd, H., & Engelmark, L. (Eds.). (2013). *Fattigdom utan gränser*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Thorød, A. B. (2012). *Er det for dyrt? Om barns deltakelse og valg av organiserte fritidsaktiviteter når familiens økonomi er svak*. Fontene forskning, 1(12), 19-31.

Townsend, P. (1979). *Poverty in the United Kingdom. A survey of household resources and standards of living*. England: Penguin Books.

Ugreninov, E. (2010). *Materiell levestandard*. In M. Sandbæk & A. W. Pedersen (Eds.), *Barn og unges levekår i lavinntektsfamilier. En panelstudie 2000-2009* (Vol. 10/10, pp. 79-96). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Ung i Oslo (2015). *NOVA rapport 8/15*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Vrålstad, S. (2014). *Barnefamilier særlig utsatt på boligmarkedet*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Barne-, ungdoms-
og familiedirektoratet

Postadresse

Postboks 2233
3103 Tønsberg

Besøksadresse

Stensberggaten 27
0170 Oslo

bufdir.no

